

Azərbaycan
Tərcümə
Mərkəzi

Aydın

www.aydinyol.az

29 iyul 2016-cı il № 25 (84) * Həftəlik ədəbi-ictimai qəzet * Qiyməti 30 qəpik

"Azərbaycanda
estrada teatrı
anlayışı
mənimlə
başladı..."

Ramiz
Əzizbəyli

» sahifə 6

Adolfo
Bio
Kasaesin
ədəbi
ixtirası

» sahifə 7

Bəzən uşaq kimi,
ən ürəksizdən,
məhəbbət
umandır
qadın ürəyi

Tofiq
Bayram

» sahifə 12

"O, bu həyatda ən vacib işi gördü"

Seyid Yəhyanın son duası

» sahifə 10

Nadin
Qordimerin
hekayəsi

» sahifə 13

Selincerin
evi hərraca
çıxarılıb

» sahifə 16

ANONS

Misirin "Nil
Mədəniyyət" kanalında
Azərbaycan haqqında
veriliş yayımlanıb

» sahifə 2

"Molla Nəsrəddin-
Azərbaycan-2016"
Beynəlxalq Karikatura
Müsabiqəsi

» sahifə 3

Orfoqrafiya lüğətindən
çıxarılan sözlərin
təsnifatının davamı

» sahifə 4

"Yalquzaq" dan
Serjə medal!

» sahifə 5

Kitabla yay

» sahifə 7

Cəfər Cabbarlı və
ekran sənəti

» sahifə 11

Peyvəndi ilk dəfə
kim edib?

» sahifə 14

Peredelkinonu
yazıçılardan alırlar

» sahifə 16

"Şouşenk ağacı" qırıldı

» sahifə 16

Türk serialları dünyaya
meydan oxuyur

» sahifə 16

Azərbaycan Xalça Muzeyində "Ailə günü" adlı tədbir keçiriləcək

Iyulun 30-da Azərbaycan Xalça Muzeyinin uşaq muzeyi şöbəsinin təşəbbüsü, IDEA İctimai Birliyi və "Azərsun Holding" MMC-nin dəstəyi ilə "Ailə günü" adlı tədbir keçiriləcək. Muzeyin "Açıq qapı" günü çərçivəsində təşkil ediləcək tədbirin məqsədi valideyn və uşaq arasında ümumi maraqları birləşdirmək, ünsiyyət körpüsünü möhkəmləndirmək və ən əsası mədəniyyət və incəsənətimizi tanıtmaktır.

Muzeydən AzərTAC-a bildirilib ki, tədbirin proqramında müxtəlif yaş hədləri nəzərə alınıb. İştirakçılar Azərbaycan xalçaçılığı, dekorativ-tətbiqi sənətinin tarix və mədəniyyəti ilə yaxından tanış olacaqlar. Onlar muzeydə təşkil olunan ustad dərslərində iştirak etməklə öz yaradıcı bacarıqlarından istifadə edərək özlərinin incəsənət nümunələrini hazırlayacaqlar.

İştirakçıları tədbirdə muzeyin əməkdaşlarının köməyi ilə kompüter proqramında virtual xalçanın yaradılması, saxsı qablar üzərində xalça rəsmlərinin və akril boyalarla dibçəklərin üzərində rəngarəng təsvirlərin çəkilməsi, dekorativ bəzək əşyaları, qolbaqların hazırlanması və digər bir-birindən əyləncəli oyunlar və masaüstü tapşırıqlar gözləyir.

Tədbirə qoşulan iştirakçılar məşhur xalçaçı rəssam Eldar Mikayılzadənin "Xalçanın yaranışı" adlı xalçasının rəsm pazllarını yığmaq imkanı əldə edəcəklər. Muzeyin əməkdaşı Püstə Ağayeva "Klassik və müasir süjetli xalçalar" mövzusunda mühazirə deyəcək və muzeyə mini ekskursiya təşkil olunacaq. Bundan əlavə, dəvət olunmuş aktyorlar tərəfindən uşaqlar üçün böyük maraq doğuracaq nağıllardan ibarət tamaşalar da təqdim ediləcək.

Məlumat üçün bildirək ki, tədbirdə hemofiliya və talassemiya pasiyentləri tam olaraq ödənişsiz iştirak edə bilər. Qeyd edək ki, muzeydə "Ailə günü" tədbirinin hər ayın son şənbəsi "Açıq qapı" günü çərçivəsində keçirilməsi nəzərdə tutulur.

"Açıq kitab" online mütaliəçilərin portalıdır!

ARNK yanında Tərcümə Mərkəzinin "Açıq kitab" online kitabxanası Azərbaycan, rus və digər xarici dillərdə yüzlərlə klassik, müasir bədii ədəbiyyat nümunələrinin, mətn və materialların, lüğətlərin, müxtəlif sahələrə dair elmi, publisistik ədəbiyyatların, dünya dillərində tərcümə edilmiş Azərbaycan ədəbiyyatının, həmçinin Azərbaycan dilinə tərcümə edilmiş dünya ədəbiyyatlarının elektron versiyasını mütəmadi olaraq, pulsuz yayımlayır.

Kitabxana vasitəsi ilə Tərcümə Mərkəzinin "Xəzər" dünya ədəbiyyatı jurnalının və "Aydın yol" qəzetinin dövrü saylarını da pulsuz əldə edə bilərsiniz. Bunun üçün www.achiqkitab.az ünvanlı kitabxanaya daxil olmaqla yüzlərlə nəşri ödənişsiz əldə etmək olar!

Onu da qeyd edək ki, artıq onlayn kitabxanamızın rus dilli versiyası da fəaliyyət göstərir.

Təsisçi: Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti yanında Tərcümə Mərkəzi

Baş redaktor: Yaşar Əliyev

İcraçı direktor: Bəhlul Seyfəddinoğlu

Redaksiya heyəti: Nəriman Əbdülrəhmanlı, Feyziyyə, Nərin Güllü Əliyeva, Rəbiqə Nazimqızı

Qəzet 2014-cü ilin 24 oktyabrından çıxır.

"Azərbaycan" nəşriyyatında çap olunub.

Tiraj: 1250. Sifariş: 2065

Ünvan: Bakı, Topçubaşov küçəsi 74.

Telefon: 595 16 05.

E-mail: aydinyol.az@gmail.com

Qəzet Azərbaycan Respublikasının

Ədliyyə Nazirliyində qeydiyyatdan keçib.

Şəhadətnamə nömrəsi: 3899

Xarici işlər naziri Elmar Məmmədov Azərbaycanın Britaniya parlamentinin Azərbaycanla dostluq qrupunun sədri Bob Bləkmənin başçılıq etdiyi nümayəndə heyəti ilə görüşüb.

Nazirliyin mətbuat xidmətindən AzərTAC-a bildirişlər ki, görüşdə Elmar Məmmədov Azərbaycan-Böyük Britaniya münasibətlərinin hazırkı vəziyyəti, tərəflər arasında əməkdaşlıq edilən əsas sahələr və inkişaf perspektivləri barədə nümayəndə heyətinə məlumat verib. Nazir enerji sahəsində, o cümlədən Azərbaycanın neft və qaz yataqlarının işlənilməsində və xam neftin ixracında əsas marşrut olan Bakı-Tbilisi-Ceyhan kəmərinin reallaşdırılmasında BP şirkəti ilə əməkdaşlığı yüksək qiymətləndirib.

Xarici siyasət idarəsinin rəhbəri Azərbaycanın təşəbbüsü və iştirakı ilə həyata keçirilən regional layihələr barədə danışıb və bu layihələrin iştirakçı dövlətlərə, ümumilikdə bütün regiona verəcəyi töhfələri qeyd edib. Elmar Məmmədov "Şimal-Cənub" və "Şərq-Qərb" nəqliyyat dəhlizlərinin mahiyyəti və qarşıya qoyulan hədəflərdən söz açıb və ölkəmizin bu istiqamətdə atdığı addımları diqqətə çatdırıb.

Azərbaycanın multikulturalizm və tolerantlıq üzrə dünyaya örnək ola biləcəyini vurğulayan nazir ölkəmizdə əsrlər boyu müxtəlif dillərə məxsus insanların sülh şəraitində yanaşı yaşadığını misal göstərib.

Azərbaycan-Britaniya münasibətlərinin inkişaf perspektivləri müzakirə olunub

Ermənistan-Azərbaycan münasibətlərinin tarixi və bu münasibətlərin həlli istiqamətində aparılan danışıqların cari vəziyyətinə toxunan Elmar Məmmədov Azərbaycanın rəsmi mövqeyini bir daha britaniyalı deputatların diqqətinə çatdırıb.

Britaniyalı parlamentarilər Azərbaycanda gedən inkişaf proseslərindən məmnun olduqlarını, ölkəmizin müxtəlif sahələrdə əldə etdiyi uğurları təqdir etdiklərini bildirişlər.

Görüşün sonunda nazir qonaqların müxtəlif mövzular üzrə suallarını cavablandırıb.

Misirin "Nil Mədəniyyət" kanalında Azərbaycan haqqında veriliş yayımlanıb

Misirin geniş auditoriyaya malik "Nil Mədəniyyət" kanalında "Mənim gecəm" adlı proqramda canlı yayımda Azərbaycan haqqında iki saat yarımlıq veriliş yayımlanıb.

Verilişdə Azərbaycanın Misirdəki səfirliyinin əməkdaşı Emil Rəhimov, Misirdə müvəqqəti yaşayan gənc azərbaycanlı tədqiqatçı Seymur Nəsirov, Helvan Universitetinin doktoru, eyni zamanda, Ayn-Şəms Universitetinin ədəbiyyat fakültəsində Azərbaycan dilini tədris edən Usama Əbdürrəhim, həmin fakültənin Azərbaycan dilində təhsil almış məzunları iştirak ediblər.

Səfirliyin əməkdaşı Emil Rəhimov Azərbaycan tarixi, dövlətçilik ənənələri, zəngin mədəniyyəti,

ölkəmizin qədim insan məskəni olması, Misir-Azərbaycan münasibətləri, Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsi, Azərbaycanda İslam dininin yayılması tarixi, multikulturalizm dəyərləri, müstəqil Azərbaycanın inkişafında müstəsna rolu olmuş Ulu öndər Heydər Əliyevin həyat və fəaliyyəti, ölkənin turizm imkanları haqqında geniş məlumat verib.

Proqramın ikinci hissəsində azərbaycanlı gənc alim və Misirdəki diasporumuzun fəal üzvü Seymur Nəsirov Azərbaycanla Misir arasındakı tarixi əlaqələrə toxunub, ilk dəfə ərəb dilində yazdığı kitabda Misirdə mühüm rol oynamış, əslən azərbaycanlı olan yüzdən çox tarixi şəxsiyyət barədə söz açıb.

Proqramın üçüncü hissəsində U.Əbdürrəhim Azərbaycan təbiətinin rəngarəngliyi və gözəlliyi barədə danışaraq, onun Azərbaycan incəsənətinə, folkloruna müxtəlif çalarlar qatdığını qeyd edib, ölkənin coğrafi mövqeyinin onun mədəniyyətini daha da zənginləşdirdiyini vurğulayıb. O, həmçinin Azərbaycanda mövcud olan Yanardağ və onun rəmzi sayılan buta haqqında məlumat verib, Azərbaycanın memarlıq tarixinə toxunub. Ölkəmizdə sənətkarlıq və xalçaçılıq sənətinin qədim tarixi olduğunu qeyd edən alim UNESCO-nun qeyri-maddi mədəni irs siyahısına salınmış Azərbaycan muğamı, kəlağayısı, tarı və aşiq sənəti haqqında da tamaşaçılara geniş məlumat verib.

Verilişdə Ayn-Şəms Universitetinin məzun və tələbələri Azərbaycan dilinin tədrisi haqqında danışaraq, səfirliyin tələbələr üçün təşkil etdiyi "Mən Azərbaycan haqqında nə bilirəm" inşa müsabiqələri və tədbirlər, tələbələrə göstərilən qayğı və dəstəkdən söz açıblar. Eyni zamanda, Azərbaycana səfərləri zaman şahid olduqları yerlər barədə söhbət açaraq, ölkənin zəngin mətbəxi və adət-ənənələri barədə məlumat veriblər.

Canlı efirdə Azərbaycanın zəngin mədəniyyətini, tarixini, müasirliyini əks etdirən videoçarxlar da nümayiş olunub.

Asya HACIZADƏ

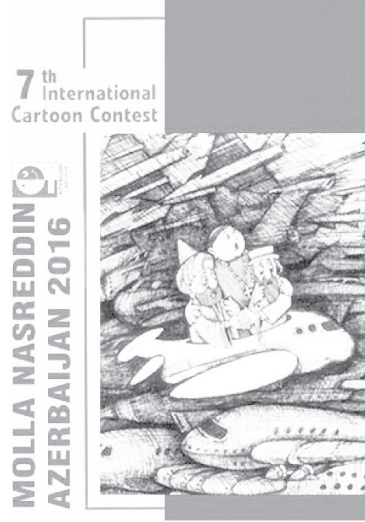

“Molla Nəsrəddin-Azərbaycan-2016” Beynəlxalq Karikatura Müsabiqəsi

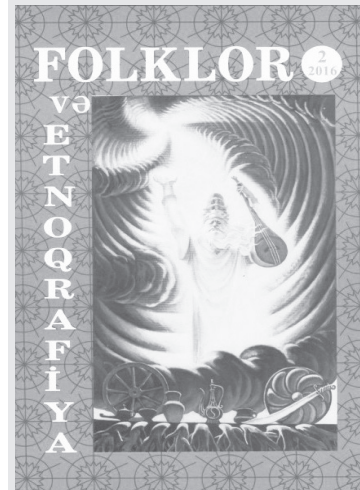
Azərbaycan Karikaturaçı Rəssamlar Birliyi VII “Molla Nəsrəddin-Azərbaycan-2016” Beynəlxalq Karikatura Müsabiqəsi keçirir. Müsabiqə Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi, Azərbaycan Rəssamlar İttifaqı və Beynəlxalq Karikaturaçılar Təşkilatları Federasiyasının dəstəyi ilə reallaşacaq.

AzərTAC Azərbaycan Karikaturaçı Rəssamlar Birliyinin rəsmi saytına istinadla xəbər verir ki, builki beynəlxalq müsabiqənin mövzusu “Multikulturalizm” adlanır. İnternet vasitəsilə keçirilən müsabiqəyə hər bir rəssam 2-5 karikatura göndərə bilər. Karikaturaları oktyabrın 15-dək 300 “dpi”, “jpg” formatında mollanasreddin2016@gmail.com ünvanına göndərmək lazımdır. Əsərlər beynəlxalq münisiflər heyəti tərəfindən qiymətləndiriləcək.

Beynəlxalq münisiflər heyətinə Azərbaycan, Meksika, Fransa, İsrail, Misir, Rusiya, İran, Yaponiya və ABŞ-dən karikaturaçı rəssamlar daxildir. I, II və III yerlərin sahibləri müvafiq olaraq qızıl, gümüş və bürünc medal, eləcə də diplomlarla mükafatlandırılacaq. Həmçinin münisiflər heyətinin və Azərbaycan Rəssamlar İttifaqının xüsusi mükafatları olacaq. Müsabiqəyə göndərilmiş ən yaxşı karikaturalardan ibarət kataloq hazırlanacaq.

“Folklor və etnoqrafiya” beynəlxalq elmi jurnalının ikinci nömrəsi ışığı üzünü görüb

○ “İSN” nəşriyyatında “Folklor və etnoqrafiya” beynəlxalq elmi jurnalının ikinci nömrəsi çap olunub. AzərTAC xəbər verir ki, jurnalın ilk səhifəsində Azərbaycan Aşıqlar Birliyinin sədri, Əməkdar elm xadimi, professor Məhərrəm Qasımının Aşıq Ələsgərə həsr etdiyi “Ələsgərəm, hər elmdən həliyam...” sərəlvhəli yazısı yer alıb.

Nəşrin “El yaddaşı”, “Söz böyüklerimiz”, “Sayalı yurdlar”, “Soyumuz-soydaşımız” və digər rubrikalarda professorlar - Yusif Səfərovun “Naxçıvan rəvayətləri”, Əli Süleymanovun “Bayatılarımızın yer-yurd yaddaşı”, Abbasqulu Nəcəfzadənin “Cəfər Cabbarlının ilk müəllimi-Aşıq Zərnişan”, İsmayıl Məmmədlinin “Əta Tərzibaşının ruhuna hörmət və ehtiram kitabı” və digər yazılar, elmi-nəzəri məqalələr dərc olunub.

Jurnalda “Sirlə-sehrli sözlər”, “Sözün alt qatı” adlı bölmələrdə maraqlı yazılar və aşıq havacatlarının mənəvi-ruhi əsasları haqqında fikirlər verilib.

Los-Ancelesdə Azərbaycan klassik musiqisinə həsr olunan gecə

Azərbaycanın Los-Ancelesdəki baş konsulluğunda ABŞ-ın nüfuzlu tibb ocaqlarından olan Cedars-Sinai Tibb Mərkəzinin “Bir Ürək Xilas Et” Fondunun üzvləri üçün Azərbaycan klassik musiqisinə həsr olunan gecə keçirilib.

Tədbirdə çıxış edən Azərbaycanın Los-Ancelesdəki baş konsulu Nəsimi Ağayev milli musiqi sənətimizin tarixindən bəhs edərək Azərbaycan klassik musiqi janrı haqqında məlumat verib. Dünya musiqi tarixində ölkəmizin bir sıra yeniliklərə imza atdığı vurğulayan diplomat bu səpkidə müsəlman dünyasında ilk opera, operetta və baletin məhz Azərbaycanda yarandığını qeyd edib.

Azərbaycanın Üzeyir Hacıbəyli, Qara Qarayev, Fikrət Əmirov kimi dahi bəstəkarlarının olduğunu bildiren baş konsul klassik musiqi sənətimizin inkişafında bu incəsənət xadimlərinin əvəzolunmaz rolundan bəhs edərək, onların dünyanın mədəniyyət yaddaşına həkk olunmuş əsərlərindən söz açıb.

Azərbaycan musiqisininin ABŞ-da geniş təbliğ olunmasına baş konsulluğun daim xüsusi diqqətlə yanaşdığını bildiren diplomat bu səpkidə 2013-cü ildə “Arşın mal alan” operettasının Los-Ancelesdə, 2014-cü ildə isə “Yeddi gözəl” baletinın San-Dieqo şəhərində uğurla keçirilmiş ABŞ premyeralarını və bu premyeraların minlərlə amerikalı tərəfindən izlənilməsinə böyük mədəniyyət hadisələri kimi qeyd edib.

Eyni zamanda, diplomat qədim tarixə malik Azərbaycan muğam məktəbi barədə də danışdı. Muğam məktəbimizin dünya musiqisinə verdiyi töhfələrin önəmindən bəhs edən baş konsul 1977-ci ildə Azərbaycan muğamının NASA tərəfindən dünyanın 27 nadir musiqi əsəri sırasına daxil edilərək Voyager uçuş aparatları vasitəsilə kosmosa göndərildiyini diqqətə çatdırdı.

Baş konsul Azərbaycanın birinci xanımı Mehriban Əliyevanın rəhbərliyi ilə Heydər Əliyev Fondunun Azərbaycan musiqisi və mədəniyyətinin qorunması və dünyada tanınması sahəsində böyük işlər gördüyünü söyləyib, bütün bunların zəngin mədəni irsimizin gələcək nəsillərə çatdırılması baxımından yüksək önəm daşdığını qeyd edib.

“Bir Ürək Xilas Et” Fondunun rəhbərləri İzhar Xaruzi və Esfir Blauqrundun da çıxış etdikləri tədbirdə “Arşın mal alan” operettasının və “Yeddi gözəl” baletinın ABŞ premyeralarından fraqmentlər nümayiş etdirilib, tədbir iştirakçlarına Azərbaycana, xüsusilə onun musiqi və mədəniyyətinə dair müxtəlif nəşrlər və disklər təqdim olunub.

Yusif BABANLI

Gənc musiqiçilərimiz Brüsseldə keçirilən festivalda ölkəmizi layiqincə təmsil edir

Brüsseldə keçirilən “Musica Mundi” beynəlxalq kamera musiqisi festivalında iştirak edən Bakı Şəhər Mədəniyyət və Turizm Baş İdarəsinin Qara Qarayev adına mərkəzi incəsənət məktəbinin şagirdləri ölkəmizi layiqincə təmsil edirlər.

İdarədən AzərTAC-a bildirilib ki, festival çərçivəsində “Musica Mundi”nin bədii rəhbəri, görkəmli skripkaçı Maksim Venqerovun konsertindən sonra təmsilçilərimiz İrvi Qitlis, Leonid və Xaqit Kərbəllər, Aleksandr Qavrilyuk kimi dünya şöhrətli musiqiçilərin ustad dərslərində iştirak ediblər.

Həmçinin, gənc musiqiçilərimiz “Château du Lac”da baş tutmuş konsertdə festival proqramına daxil olan əsərləri səsləndiriblər.

Qeyd edək ki, iyulun 31-dək davam edəcək festivalın əsas məqsədi dünyanın müxtəlif ölkələrindən olan 10-18 yaşlı gənc istedadların burada öz bacarıqlarını nümayiş etdirməsidir.

Azərbaycan aşıqları beynəlxalq folklor festivalına qatılacaq

Rusiya Federasiyasının Dağıstan Respublikasının paytaxtı Mahaçqala şəhərində iyulun sonu, avqustun əvvəllərində keçiriləcək VII “Dağlılar” Beynəlxalq folklor və ənənəvi mədəniyyət festivalında Azərbaycan aşıqları da iştirak edəcək.

Azərbaycan Aşıqlar Birliyindən (AAB) AzərTAC-a verilən məlumata görə nümayəndə heyətimiz artıq Mahaçqalaya yola düşüb. AAB-nin katibi Məhəmmədəli Məşədiyevin rəhbərlik etdiyi nümayəndə heyətinə aşıqlardan Əməkdar mədəniyyət işçisi Həşim Balasıyev, Qələndər Zeynalov, Dəmir Vəliyev, Nəbi Nağıyev, Nazim Quliyev və Babək Şahbazov, balaban ustaları Əziz Ağacanov və Səfər Mehdiyev, nağaraçılar Nemət Rəhimov daxildir.

Bildirilib ki, aşıqlarımız festivalda geniş proqramla çıxış edəcək, Azərbaycan aşıq sənətinin zənginliyini və möhtəşəmliyini özündə əks etdirən aşıq havalarını səsləndirəcəklər.

Azərbaycanın Əməkdar artisti Dinara Əliyeva Cüzeppe Verdi Festivalına gedir

Azərbaycanın Əməkdar artisti Dinara Əliyeva İtaliyada Cüzeppe Verdi Festivalında iştirak edəcək. AzərTAC Parma Regio Teatrının saytına istinadla xəbər verir ki, Dinara Əliyeva oktyabrın 21, 23, 27 və 30-da Cüzeppe Verdinin “Trubadur” operasında Leonora obrazını canlandıracaq.

Oktyabrın 1-dən 30-dək keçiriləcək Cüzeppe Verdi Festivalının əksər tədbirləri Parma Regio Teatrında olacaq. Həmçinin Bussetoda Cüzeppe Verdi və Parmada Farneze teatrlarında festival tamaşaları nümayiş etdiriləcək.

Dinara Əliyeva 2009-cu ildən Rusiyada Böyük Teatrın solistidir. O, Rusiya, İtaliya, Fransa, Yunanistan, Çexiya, Monte-Karlo, ABŞ, Yaponiyanın opera teatrlarında və konsert zallarında çıxış edib. İfaçının 2010-cu ildə Bakıda məşhur tenor Plasido Domingo ilə birgə konserti olub. Onun C. Verdinin anadan olmasının 200 illiyi münasibətilə Fransanın Kolmar və Çexiyanın Praqa şəhərlərində “GalaVerdi” adlı solo konsertləri böyük uğurla keçib.

Dinara Əliyeva konsertlərdə müxtəlif janrlarda - rus və Azərbaycan xalq mahnularından, opera və operettalardakı ariyalardan tutmuş romans və cazadək müxtəlif əsərləri ifa edir.

V YAZI

...1957-ci ilin qızmar yay gecəsi Moskvanın Kursk dəmir yolu vağzalında həmişəki kimi qələbəlikdir. Bürkü kimsəyə rahatlıq vermir. Az öncə ildirım çaxdı, göy guruldadı, sonra da bir leysan tökdü ki, gəl görəsən! Amma nə xəyri? Havada sərinlikdən əsər-ələmət yoxdur. Yüngül meh də əsmir. Necə deyirlər, hava sanki dayanıb. Bir tərəfdən də sərnışinlərin, gəlib-gedənlərin, qarşılıyib yola salanların səs-küyü, gecə qatarlarının fiti, polad relslərə döyüclənən təkərlərin taqıltısı, azca aralıda, vağzal divarlarının arxasında nəhəng şəhərin bitib-tükənməyən uğultusu...
Diktorun boğuc səsi gecə vağzalının hay-küyündə güclə eşidilir: "Qatarı qarşılıyan vətəndaşların nəzərinə! Yerevan-Moskva sürət qatarı ikinci platformaya qəbul olunub, sərnışinlərdən vaqonları tərkmək xahiş olunur!"

Bu da yüzrlə gecə qatarının son dayanacağı - Moskva! O, ağır-ağır vaqondan enir, qızı Nami yükləri perrona qoyur, atasına düşməkdə kömək edir, sonra da uzun taxta oturaçağa əyləşdirir. 57 yaşlı bu hüdürləy, cüssəli adam kənarından çox qoca görünür, xəstəlik ucbatından çətinliklə nəfəs alır. Naminin nəvaziş göstərdiyi bu kişi Ermənistan K(b)P MK-nın keçmiş birinci katibi Griqori Aryutyunovdur. Sonuncu dəfə Moskvada iki il əvvəl olub. 1953-cü ildə vəzifədən çıxarılandıqdan sonra onu rahat buraxmırlar, müntəzəm olaraq partiya nəzarəti orqanlarına çağırır, günlərlə sorğu-suala tuturlar. Bu çək-çevirə insan dözər? Budur, keçmiş katib növbəti dəfə geniş infarkt keçirib və qızı onu Moskvaya müalicəyə gətirib...

L.Beriyanın həbsindən sonra onun həyatı yerlə-yeksan oldu. Nikita Xruşşov 1953-cü ilin iyulunda plenum çağırır, bütün birinci katiblərin aşının suyunu verdi. Növbə Griqoriyə çatanda Xruşşov hissələrinə hakim ola bilmədi:

- Bu Aryutyunov həmişə Beriyanın tulası olub!

Qriqori təhqirə dözə bilməyib ayağa qalxdı:

- Yoldaş Xruşşov, sözlərinizə sərhəd qoyun!

Yaltaq Malenkov dərhal rəhbərə qahmar çıxdı:

- Yoldaş Aryutyunov, özünüzi ələ alın, bura plenumdur, Yerevan bazarı deyil! N.Xruşşov isə daha da qızıxdı:

- Orda, respublikada hansı işlər çevirdiyinizi yaxşı bilirik. Siz də, Bağırov da partiyanın bir nömrəli düşmənlərisiz. Hamınızı Beriyanın aqibəti gözləyir.

A.Mikoyan üzünü yana çevirmişdi ki, guya deyilənləri eşitmir. Aryutyunov isə yalnız bunu dedi:

- Belə deməyə haqqınız yoxdur! Biz partiya üçün canımızdan keçmişik...

N.Xruşşov yığınaqda M.Bağırovun adını nahaqdan çəkirdi. G.Aryutyunov da hələ Moskvaya, plenuma gəlməzdən əvvəl Azərbaycandakı vəziyyətlə tanış idi. Bilirdi ki, 1953-cü ilin 18 aprelində Azərbaycan KP MK-nın plenumu olub və burda bir sıra məsələlərlə yanaşı, təşkilat məsələyə də baxılıb. Plenum M.Bağırovu Azərbaycan KP MK birinci katibi vəzifəsindən azad edib. Onu Azərbaycan SSR Nazirlər Sovetinin sədri təsdiq etsələr də, əslində bu, müvəqqəti vəzifə idi. Dövlətə xəyanətdə ittiham olunan L.Beriyaya ilə yaxın əlaqəsinə görə, M.Bağırova da münasibət kökündən dəyişmişdi.

1953-cü ilin 12-13 iyulunda Azərbaycan KP MK və Bakı Komitəsinin birləşmiş VI plenumu oldu. Həmin yığınaqda 989 nəfər iştirak edirdi. Plenumun qərarında yazılmışdı:

"Beriyaya ilə əlaqədar yoldaş M.Bağırovun partiya üzvünə yaraşmayan hərəkətləri pislənilsin. Partiya qarşısında qeyri-səmimiyyətinə, öz işlərində böyük siyasi səhvlər buraxdığına görə, M.Bağırov Azərbaycan SSR Nazirlər Soveti sədri vəzifəsindən azad edilsin və Azərbaycan KP MK bürosunun tərkibindən çıxarılsın".

G.Aryutyunov bütün bunları eşidəndə əvvəlcə sevinmişdi. Çünki uzun illər boyu qorxduğu bu adamdan axır ki, onun qisasını almışdılar. Söhbət Dağlıq Qarabağdan gedirdi. Muxtar Vilayətin Ermənistan SSR-in tərkibinə verilməsinə ciddi səy göstərsə də, müsbət nəticə hasil olmurdu. O, Stalinə, MK-ya dəfələrlə müraciət etmişdi, arayışlar göndərmişdi. Amma uzun illərdən sonra xəbər tutmuşdu ki, gizli rəqibi - M.Bağırov da bu məsələdə fəaliyyətsiz qalmayıb.

M.Bağırov 1945-ci ilin 10 dekabrında MK-ya məktubu göndərmişdi. Məktubda DQMV-nin yaradılması prosesinin tarixi ətraflı göstərilməklə yanaşı, qeyd olunurdu ki, DQMV Ermənistan SSR ilə həmsərhəd deyil, Ermənistan SSR ilə DQMV arasında əhalinin əksəriyyəti azərbaycanlılar olan Qubadlı, Kəlbəcər, Laçın, Dəstəfur (indiki Daşkəsən) rayonları yerləşir. M.Bağırov məktubda yazırdı:

"Eyni zamanda ÜİK(b)P MK nəzərinə çatdırmağı lazım bilirik ki, DQMV-in Ermənistan SSR-in tərkibinə qatılması məsələsinə baxarkən, Azərbaycan SSR ilə bitişik və əhalisinin əksəriyyəti azərbaycanlılardan ibarət olan Ermənistan SSR-in Əzizbəyov, Vedi, Qarabağlar rayonlarının Azərbaycan SSR-yə verilməsi məsələsinə də baxılmalıdır... Eyni zamanda Gürcüstan SSR-in Borçalı rayonunun Azərbaycan SSR-in tərkibinə qatılması məsələsi də müzakirə edilməlidir. Çünki əhalisi tamamilə azərbaycanlılardır və Azərbaycan SSR-lə bilavasitə yanaşıdır. Nəhayət, biz xahiş edirik, Dağıstan MSSR-in Dərbənd və Qasımkənd rayonları ərazisinin də Azərbaycan SSR-in tərkibinə daxil edilməsi məsələsi nəzərdən keçirilsin. Bura keçmişdə Bakı quberniyasının tərkibinə daxil idi. Bu rayonların əhalisinin əksəriyyəti azərbaycanlılardan ibarətdir və heyvandarlıqla məşğuldur, ilin 9 ayını gəlib Azərbaycanın ərazisində yaşayırlar..."

Amma Aryutyunovun sevinci uzun sürmədi. Moskva plenumundan sonra işdən azad etdilər, yalnız Mikoyanla qohumluğu onu sürgündən qurtardı. Keçmiş birinci katib bir müddət kolxoz sədri işlədi. Dünya erməniləri üçün Dağlıq Qarabağın qapılarını açmaq istəyən bu adam sonda özü evsiz-əşiksiz qaldı. Yalnız qızının çoxsaylı müraciətlərindən sonra onun ailəsinə birotəqlı mənzil verdilər...

Dağlıq Qarabağ probleminin kökləri isə qədimə, daha doğrusu, XVIII əsrə qədər uzanır. Ermənilər Qarabağa məqsədyönlü şəkildə köçürülmələri və çoxalan kimi dərhal ərazi iddiasına düşüblər. Onlar azərbaycanlıları daim soyqırma məruz qoyublar.

Məqsəd "Dənizdən dənizə böyük Ermənistan" yaratmaq idi. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti qurulduqdan sonra qədim türk-Azərbaycan torpağının İrəvan ermənilərinə güzəştə gedilməsi ilə zahirən hər şey düzəldi. Sovet dövründə Zəngəzur və Göyçə də ermənilərə verildi.

Sovetlər dağılana yaxın ermənilər Qarabağda silahlandırıldı və 1988-ci ildən silahlı dəstələr Azərbaycan torpaqlarının işğalına başladılar. 1991-ci ildən Dağlıq Qarabağdakı separatçı rejim müstəqillik elan edib. Lakin heç bir beynəlxalq qanunun hüquqi tələblərinə cavab verməyən bu qondarma müstəqillik indiyə kimi, haqlı olaraq dünyada heç bir ölkə tərəfindən tanınmayıb.

Fərhad SABİROĞLU

"Yalquzaq"dan Serjə medal!

Fərhad ABDULLAYEV

Birinci Qarabağ müharibəsinin veteranlarından biri, "Yalquzaq" ləqəbi ilə tanınan Ararat Xandoyanın həyat yoldaşı qəzəbli bəyanatla çıxış edib.

O, müxbirlərə deyib: "Əgər ərim azad olunmasa, mən onun bütün orden və medallarını Serj Sarkisyanın sifətinə çırpacağam".

A.Xandoyan həmin müharibədə 6 hökumət mükafatına layiq görülüb. Buna baxmayaraq, keçmiş hərbiçisi indi həbsdədir və erməni hüquq müdafiəçiləri tərəfindən siyasi məhbus kimi tanınır. Onun qardaşı Arayik Xandoyan isə Yerevanda polis şöbəsini ələ keçirmiş silahlıların sırasındadır.

Bəh! Bəh! İndi Serji ürəkdən təbrik etmək olar. Çünki zəifliyi, gücsüzlüyü bir daha ortaya çıxdı. Amma Serjin sifətinə medal çırpmaq heç bir işə yaramayacaq. Çünki Serj belə şeylərə öyrəncəlidir. Ömrü boyu onun-bunun qapazını yeyib, Xankəndində "Jiquli-03" ilə xaltura eləyəndə dəfələrlə söyülüb, müştərilərdən artıq pul istəyəndə adamlar onun sifətinə o qədər xırda qəpiklər çırpıblar ki!

Serj ürəkdən sevinir ki, həbsə atdığı Araratın arvadı onun üzünə tüpürmək fikrindən vaz keçib. Çünki arvad tüpürməyi yapışqan olur, gərək gedib sir-sifətinə erməni suyu ilə yaxşı-yaxşı yuyasan ki, ləkəsi qalmasın. Serj indi nə edəcəyini yaxşı bilir: sifətinə çırpılan medalları bircə-bircə yerdən qaldıracaq, üfürüb toz-torpağını silib qoyacaq cibinə. Sonra da qurbağa gözlərini döyüb yanındakılara deyəcək:

- Ara, ölkədə onsuz da metal çatışmır, ruslar da son vaxtlar bizdən soyuyub, tank-mank vermirlər, azərbaycanlılarla dostlaşıblar. Kaş bu medallardan sifətimə çox çırpaydılar, hamısını aparıb köhnə bazanın arxasındakı metal qırıntısı toplayan Qurgənə təhvil verərdim, amma havayı yox, dramlarımla alıb qoyardım cibimə. Zarafat deyil, bir əmək pul eləyir. Sonra da əridib tank düzəldərdik. Axı bu medal gədə-güdənin nəyinə lazımdır? Bir tikə tulapayı çörəyi verirəm də! Yeyin, gedib Vazgenə dua oxuyun...

Öz ölkəsini idarə edə bilməyən bir rəhbərdən bundan artıq nə gözləmək olar? Amma Serji çox da qınamayın. Yazıq başını lap itirib! Gör iş nə yerə çatıb ki, Serjin yaxın adamı sayılan oliqarx, hakim partiyanın Ermənistan parlamentindəki deputatı Mqer Sedrakyan silahlı dəstə toplayıb və Yerevandakı polis şöbəsini ələ keçirən qiyamçıları dəstəkləyən 6 nəfər fəali girov götürüb. Oliqarx onları şəhər ətrafındakı evinin zirzəmisində saxlayıb və işgəncə verib.

Keçən il məhz M.Sedrakyanın bu silahlı qrupu Vahan Martirosyanın mənzilinə basqın edib, ona və ailəsinə qarşı fiziki zor işlədib. Elə həmin intiqam olayından sonra Vahan da elmə tənbəllik, əvvəl Tbilisiyə, oradan isə Bakıya qaçıb.

İndi də deyirlər ki, zirzəmidə saxlanılan həmin 6 fəal da qaçmağı planlaşdırır, özü də hara - Azərbaycana!

Bəs haqq-ədalət axtaran, kömək diləyən, təqiblərə məruz qalan bu adamlar sizcə, niyə Azərbaycana üz tuturlar? Axı Serj hər tində bağırır ki, Ermənistan kimi demokratik ölkə yer üzündə yoxdur, Azərbaycanda isə guya insan hüquqları pozulur. Amma belə getsə, gərək Bakıda erməni qaçqınları üçün şəhərcik yaradaq. Çünki bir namizəd də var. Angela Mosiyan görün jurnalistlərə nə deyib:

"Mən Bakıya getməyi düşünürəm. İlham Əliyevə deyəcəyəm ki, "Sevinin, çünki artıq sizlik bir iş qalmayıb, Ermənistanda ermənilər öz əsgərlərini özləri məhv edirlər".

Bu, 20 yaşlı əsgər övladını - Suren Mosiyanı itirmiş ananın feryadıdır. Əsgər çox müəmmalı şəraitdə dünyasını dəyişib. Onun anası istintaqın gedişindən narazıdır: "Oğlum altı ay əvvəl ölüb və heç kim mənə cavab verə bilmir ki, xəstə uşaq hərbi xidmətə niyə və necə çağırılıb? Tezliklə, Ermənistanda bütün analar qara geyinməli olacaqlar, çünki bir nəfər də olsun əsgər qalmayacaq, hamısını öldürəcəklər".

Angela anaya demək istəyirəm ki, biz qatil deyilik, torpaqlarımızı işğalçı ermənilərdən təmizləmək üçün canımızdan da keçməyə hazırıq. Ona görə də siz, erməni əsgər anaları, düşünün, Serjin çirkin oyunlarında bir alət olmaq, yoxsa balalarınızı qorumaq seçimi qarşısında qərarınızı verin.

Ötən həftə, iyulun 20-də Xalq artisti, rejissor-aktyor Ramiz Əzizbəylinin 68 yaşı tamam oldu. Təəssüflər olsun ki, "Bəxt üzüyü", "Yalan", "Pirverdinin xoruzu" kimi filmlərin rejissoru iki ildən artıqdır ki, xəstəlikdən əziyyət çəkir. Bir neçə dəfə ard-arda keçirdiyi insult Ramiz Əzizbəyli yaradıcılıqdan xeyli uzaq salıb. Müsahibənin gedişində də bu xəstəlik bizimlə Ramiz müəllimin "arasına girirdi". Bəzən söhbətə müdaxilə etməklə kifayətlənməyib, Ramiz müəllimin verdiyi cavablardan da nəsə "oğurlayırdı"...

- 2 il yarımdır ki, xəstəliklə mübarizə aparırsız. Bu mübarizə sizə nə qazandırdı?

- Müdrikləşirəm, müdrikləşirəm və yenə də müdrikləşirəm...

- Bir ara yazı-pozu ilə də məşğul olurdunuz. Yəqin, xəstəlik kino ilə bərabər, qələmlə də aranızda sədd çəkib...

- Şeirlər, aforizmlər, özüm üçün hikmətli saydığım cümlələr yazırdım. İndi daha bacarmıram. İki ildir ki, heç nə yazmıram, daha "stop" demişəm.

- Filmlərinizdə bəzi obrazlar fəlsəfəyə varır, mühakimələr yürüdür. Bu meyillilik haradan qaynaqlanır?

- Hamısı içimdən gəlir. Beynimin, düşüncəmin məhsuludur. Nəyi düşünmüşəmsə, onu da etmişəm.

- Bəs əsərlərin müəllifləri? Məsələn, Vaqif Səmədoğlu "Bəxt üzüyü" filmində sizə bu yöndə yardımçı olmayıb?

- Vaqif Səmədoğlunun filmdəki xidməti şəksizdir. "Yalan" filmində də müəllifin - Orxan Fikrətoğlunun xidmətini dana bilmərəm. Amma əsas iş rejissorundu, filmin necə deyərək, yiyəsi odur. İşin çox hissəsi onun çiyinlərinə düşür. Yerdə qalan hissəsini isə aktyorların, ssenaristlərin - bütün kollektivin arasında bölmək olar.

- Hər zaman mütləqə ciddi önəm vermişiniz. Mütləqə, dünyagörüşü zəif olan aktyorlarla işləmək sizə çətin olmayıb ki?

- Xeyr! Rahat olub. Aktyor nə qədər az bilsə, mənim üçün bir o qədər rahatdı. Həmişə ümumi söhbət etmişəm, yalnız istiqamət vermişəm. Yerdə qalanlarını aktyorlar özləri ediblər. Nadir rejissorlardan idim ki, aktyoru nəyəsə məcbur etmirdim. O özü istiqaməti bilirdi və oradan yola çıxırdı.

"Azərbaycanda estrada teatri anlayışı mənimlə başladı, mənimlə də bitdi"

"Bəxt üzüyü" filmində Hüseyin rolunu canlandıran Aysad Məmmədova ancaq söhbətin nədən getdiyini demişəm. Qalanlarını o özü edib.

- "Bəxt üzüyü"ndən misal gətirdiniz. Film çox ağır vaxtlarda çəkildi. Bəzi səbəblərdən çox çətinliklə tamamlandı. Bu amil çəkiliş prosesində sizin yaradıcı potensialınıza nə dərəcədə mane oldu?

- Deməzdim ki, film çox böyük çətinliklər hesabına çəkilib. İstisnalar var idi, amma ümumilikdə çox rahatlıqla çəkdim. Şəhəri əsgərlər basmışdı. Amma mən çəkiliş heyəti üçün, filmin komandası üçün əla şərait yaratmışdım. Kondisionerinə qədər, bağlara qədər hər şeyi həll etmişdik. Filmin sponsoru "Qara qaya" Assosiasiyasının prezidenti Sədrəddin Daşdəmirov çox yaxşı insan idi. Filmin bütün xərclərini artıqlaması ilə ödədi. Hətta çəkilişlər tamamlandıqdan sonra artıq qalan pulu aparıb ona qaytarmaq istədim, amma götürmədi. Dedi, apar, bunu kollektiv arasında böl. Mən də gətirdim, böldüm.

- Amma sizin ən çox uğur qazanan filminiz "Bəxt üzüyü" yox, "Pirverdinin xoruzu" oldu...

- ...O filmi çəkəndə 39 yaşım vardı, 40 yaşın içində idim. Düşüncə qabiliyyətimin çox güclü olan vaxtlarıydı. Filmin çəkilişi zamanı mənə kimsə mane olmadı. Hamıdan uzaqlaşdım, çəkilişləri Şamaxıda apardım. Axırda da gəlib təhvil verdim. "Pirverdinin xoruzu" 11 beynəlxalq festivalın qalibi olub. Uğur uğur dalınca gəlirdi. Mən gördüyüm işlər barəsində çox danışa bilmirəm, bu dəfə də elə edəcəyəm. Kiçik aktyor heyəti ilə - İdris Rüstəmov, Kübra Dadaşova, Fatma Mahmudova, Hamlet Xanızadə, bir də kiçik yaşlı uşaqlar və epizodik rollarda çəkilənlərlə böyük uğur qazandıq. Amma sizə deyim ki, bir epizodda mən də çəkilmişəm. Filmin ən böyük uğuru da, bəlkə, elə ona görədi. (Gülür.)

- Son filminiz olan "Qovğalı kəndinin gecələri" 2008-ci ildə lentə alınıb. O vaxtdan bu yana hər hansı bir ekran əsəriniz yoxdu. Təbii ki, xəstəlik də sizə mane oldu. Uzunmüddətli fasilə sizin yaradıcı potensialınıza zərər vurmuyub ki?

- Xeyr! Əksinə, deyərdim ki, sənət yangısı daha da güclənib. Amma indi cavanlar işləməlidirlər. Təcrübəli şəxslərdən bəhrələnib, işi icra etməlidirlər.

"Qovğalı kəndinin gecələri" də o biri filmlər kimi uğur qazandı. Az qala, düzü-dünyanı gəzdi. Amma filmin materialları indi heç əlimdə yoxdu. O filmi çəkəndə də ssenarist İmir Məmmədli mənə dedi ki, sənəin heç bir işinə qarışmayacağam. İnanıram ki, sonda razı qalacağam. Elə də oldu.

- Bu gün bizdə hansı daha yaxşı inkişaf edir: teatr, yoxsa, kino?

- Kino! Teatrla müqayisədə kino sahəsi daha sürətlə inkişaf edir. Doğrudur, bu gün "YUG", Pantomima kimi elit kütləyə hesablanan teatrlar inkişaf etməkdədir. Mən onları öpüb, bağrıma basıram. Amma onlara da deyirəm, bu gün kino teatrdan bir addım öndədir.

- Tam sağalandan sonra, nə kimi işlər görmək istərdiniz? Planlarınız nədir?

- Hələ ki, sağalmağı planlaşdırıram... Rejissorlardan biri elə xəstə olduğum ərafədə mənə rol təklif etdi. Əlil arabasında oynamaq idim. Amma nə yaxşı ki, sonradan baş tutmadı...

- "Özgə vaxt" adlı Azərbaycan filmi var. Orada mərhum aktyor Ələddin Abbasovun canlandırdığı obraz əlil arabasına məhkum olandan sonra get-gedə aqressivləşir. O xarakterlə öz xarakteriniz arasında bir oxşarlıq görürsünüz?

- Hüseyin Mehdiyevlə Ramiz Rövşənin filmidi. Filmdə Ayan Mirqasımova, Ələddin Abbasov çox gözəl oynayıblar. Amma mənimlə Ələddin Abbasovun yaratdığı obraz arasında bu gün çox fərq var. O, tamamilə öz qızının ümidinə qalmış, hərəkət qabiliyyətini itirmiş bir insan idi. Mənim isə bu gün öz fəlsəfəm, düşüncə qabiliyyətim - hamısı yerindədi... Xarakterə gəldikdə isə, bəli, o aqressivləşir, amma mən təmkinləşir və müdrikləşirəm.

P.S. Ramiz müəllimlə söhbət zamanı daim bizi izləyən və müsahibin cavablarında ona mane olan üçüncü tərəf - Xəstəlik söhbətin çox uzanmasına imkan vermir. Hiss edirəm ki, Xalq artistini çox yormaqla qoruyulmuş. İki il yarımdır ki, davam edən mübarizədə Ramiz müəllim böyük mətinliklə Xəstəlik qarşısında tab gətirir. Söhbətin əvvəlində də dediyi kimi, elə bil onun acığına müdrikləşir. O, "Bəxt üzüyü" filmində Hüseyinin dilindən belə bir cümlə vermişdi: "Mən bu ağacı böyüdəcəyəm, böyüdəcəyəm ki, ağırlığıma tab gətirsin. Sonra da özümü o ağacdən asacağam".

Biz də öz növbəmizdə üçüncü tərəfə, yəni Xəstəliyə deyirik ki, sənəin ömrünə çox az qalıb. Ramiz müəllim içindəki müdrikliliyi, iradəni böyüdəcək, böyüdəcək və iki il yarımdır ki, onu əldən salan bu xəstəliyi oradan asacaq, məhv edəcək.

- Hazırda o universitetin professoruyam. Orada işə saat hesabı ilə başladım. Cəmi 96 manat maaş alırdım. Kafedra müdirliyinə qədər irəlilədim. Sualınıza gəldikdə isə deyim ki, Azərbaycanda estrada teatri anlayışı mənimlə başladı, mənimlə də bitdi. Ölkədə estrada sənətinin ulduzlarından biri də mənəm.

Ədəbiyyatşünasların bir çoxunun fikrincə, Argentina XX əsr dünya ədəbiyyatına iki deyil, üç klassik bəxş edib. Ona görə də həmişə Xulo Kortasar və Xorxe Luis Borxeslə yanaşı, Adolfo Bio Kasaresin (1914-1999) də adı çəkilir. Bunun da bir çox səbəbləri var. Kasares ədəbiyyatın yüksək qiymətləndirildiyi imkanlı ailədə dünyaya gəlib. Yaradıcılığa da çox erkən çağlarından, cəmi 11 yaşında başlayıb, 14 yaşında isə fantastika ünsürləri olan ilk detektiv hekayəsini qələmə alıb. 1932-ci ildə Xorxe Luis Borxeslə tanışlığı onun həyatında əsl dönüş yaradıb. Bunun nəticəsində o, iki il sonra təhsili atıb, yalnız ədəbi yaradıcılıqla məşğul olub. 1940-cı ildə qələmə aldığı "Morelin ixtirası" romanı onun yazıçı kimi şöhrətlənməsində mühüm rol oynayıb. Təsədüfi deyil ki, sonralar bu əsərin ədəbiyyatda və kinoda bir çox oxşarları meydana gəlib.

Bio Kasaresin Luis Borxeslə ədəbi əməkdaşlığı əsl tale məsələsi idi. Onların 1942-ci ildə çap etdirdikləri "Don İsidoro Parodi üçün altı məsələ" adlı detektiv hekayələr toplusu böyük maraqla qarşılanmışdı. 1946-cı ildə Bustos Domek təxəllüsü ilə oxuculara təqdim edilən "İki yaddaş fantaziyası" hekayələr toplusunun taleyi də uğurlu oldu. Bununla yanaşı, Bio Kasares müstəqil şəkildə detektiv hekayələr də qələmə alırdı. Yazıcının məşhur "Qəddar qar" (1944) novellası da məhz bu dövrdə yaranıb.

Bio Kasares və Luis Borxes 1967-ci ildə "Bastos Domekin xronikaları" adlı parodik hekayələrdən ibarət toplu nəşr etdirdilər. Bu, onların birgə ədəbi fəaliyyətinin son akkordu oldu.

Ədəbi aləmdə Onorio Bustos Domek, B.Suares Linç, Xavyer Miranda, Martin Sakastru imzaları ilə tanınan Bio Kasares sərbəst yaradıcılığını da uğurla davam etdirirdi. "Qaçış planı" (1945), "Qəhrəmanların xəyalı" (1954), "Donuz müharibəsinin gündəliyi" (1969), "Günəş altında yatmaq" (1973) və "La Platada bir fotoqrafın macarəsi" (1985) kimi romanları onu Argentina ədəbiyyatının ən məşhur simalarından biri saymağa imkan verir.

***

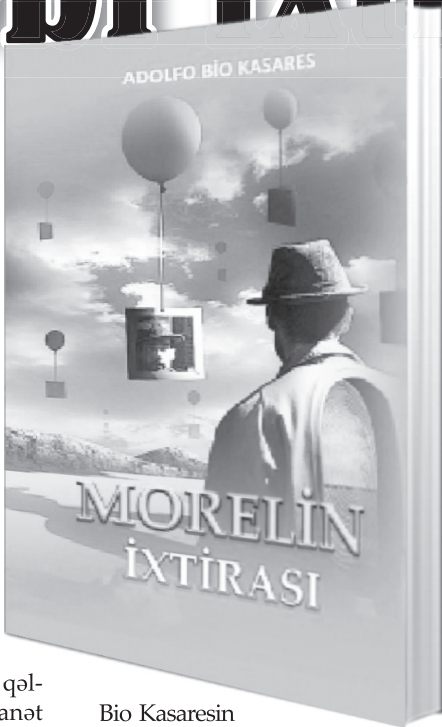
Adolfo Bio Kasares Kortasar və Borxes kimi, öz əsərlərində həyatın adiliyini sual altında qoyur. O, daim həddən artıq bütöv görünən gerçəklikdə işıq gələn bir yer axtarıb tapır. Onun təsvir elədiyi aləm burada hər şeyin mümkün olduğu yuxulara oxşayır. Həmin aləmdə cürbəcür ağıllı maşınlar da, paralel dünyaların çoxluğu ideyası da məhz bununla əsaslandırılır. Bio Kasaresin qəhrəmanları yad şəhərlərin küçələrində, tropik adada baxımsız qalmış, muzeyə də, mehmanxanaya da, bomba sığınacağına da oxşayan binada dolaşırlar. O qəhrəmanlar kabuslardan gizlənir, onlara vurulur, qorxunc məxluqların şəffaf ələmlərinə nüfuz etməyə çalışırlar. Bəziləri də şəhər ətrafındakı kolluqdan keçib ağlasığmaz yolla dörd yüz kilometr uzaqda, başqa ölkədə yerləşən şəhərə varid olurlar, həmin məkanda da bir anlığa qarşılarında xoşbəxt həyatın qapıları açılır.

Adolfo Bio Kasaresin ədəbi ixtirası

Adolfo Bio Kasaresin əsərlərini oxuyanda hiss edirsiniz ki, Argentinada mövcud olan hər şey ona tanışdır. Onun hekayə, povest və romanlarında ölkənin acı gerçəklikləri öz əksini tapır. Başqınçı dəstələri şəhərin küçələrində adamları qətlə yetirirlər, hakimiyyət nümayəndələri isə bəyanat verirlər ki, ayrı-ayrı hadisələri nəzərə almasaq, vəziyyət tamamilə nəzarət altındadır; hərbi düşərgədə baş verən özbaşınalıqdan hər kəs öz məqsədi üçün istifadə edir. Bio Kasares dalğa-dalğa yayılan qorxu hissini, insanların qəlbində yuva qurmuş xəyanət duyğusunu, qırnaşsız adamı gözləyən amansız pusqunu ustalıqla təsvir edir.

Yazıcının bu mücərrədlik aləmini çox vaxt Frans Kafkanın əsərlərindəki situasiyalarla müqayisə edirlər. Bu da əsas-sız deyil. Qəfildən ətrafındakı hər şey insana onun əvvəlki adam olmadığını təlqin edir; hətta dostları belə həmin şəxsi indiyə qədər görmədiklərini bildirirlər; üstəlik, məlum olur ki, evində tamam yad bir adam yaşayır. Həmin adam artıq həqiqəti sübuta yetirməyin mənasız olduğunu onu başa düşdüyü məqamda özü kimi qəbul edilir, bununla belə yol vermədiyi əməllərdə günahlandırılır.

Bio Kasaresin qəhrəmanları Kortasarın obrazları kimi intellektual deyillər, adi ticarətçilər, təqaüdüçülər, pilotlardır. Ona görə də onların mücərrədliklə toqquşmaları daha böyük fəsadlara səbəb olur. O qəhrəmanlar baş verən qəzalardan sonra artıq əvvəlki kimi yaşaya bilmirlər. Onlar da zamanın rəvan ötməməsindən narahat olurlar, keçmişdən – məsələn, yelbeyin sevgilisinə oxşayan qadındən, sevgilisinin pişiyinə oxşayan pişikdən - yapışmağa can atırlar. Ata həlak olmuş qızına oxşayan qıza çatmaq üçün maşının dalınca qaçır: keşiş evindəki qayda-qanunu birdəfəlik qorumaq üçün zamanı saxlamağa çalışır, hətta həmin nizama təsədüfən belə pozacaq adamı da ölüm gözləyir.

Adamların təkə təsvirini və əsini yox, həm də qoxularını, eyni zamanda əbədi, şəffaf aləm yaradan, qrammofon valındakı musiqi kimi dönə-dönə təkrarlanan kənar əşyaları lentə alan ixtiraçı da Kasaresin o bənzərsiz qəhrəmanları arasındadır.

***

Bio Kasaresin "Morelin ixtirası" romanı ən yaxın dostu Xorxe Luis Borxesə ithaf olunub. Borxes də əsərə yazdığı ön sözdə macərə əsərlərinə haqsız olaraq etinasız münasibət bəsləndiyini, konkret olaraq Adolfo Bio Kasaresin yaradıcılığının bu cür münasibətə layiq olmadığını qeyd edib. Onun fikrincə, macərə əsərinə hər şeydən əvvəl janrın qanunlarına ciddi surətdə əməl etmək xasdır. Belə əsərlər sonralar məntiqi şəkildə əsaslandırılan və bəraət qazandırılan müəmmalı hadisələrdən bəhs edir.

Kitabla yay

Nəriman ƏBDÜLRƏHMANLI

Yay gələndə, güman ki, əksər adamların yadına hər şeydən əvvəl istirahət düşür...

Uzun və sıxıntılı qış günlərində, dəyişkən yaz aylarında yay istirahətini hardasa, təbiətin mənzərəli və sakit guşələrindən birində keçirməyi arzulamayan adama nadir hallarda rast gələrsən...

Əlbəttə, bu təkə cismani yox, həm də ruhi tələbatdır...

Yayın bürkülü günləri başlayanda məzuniyyətə çıxanlar, ya da hər həftənin son günləri qayğılardan macal tapanlar dəniz kənarına, istirahət mərkəzlərinə, mənzərəli yerlərə üz tutur, yaxud səyahətə çıxırlar. Sonra da sosial şəbəkələri çimərliklərdə, meşələrdə, göl kənarında, dağ yamacında, şəhər küçələrində... çəkilmiş saysız-hesabsız şəkillər doldurur. Hələ süfrə arxasında, manqal başında, bulaq üstündə... yaddaşa köçürülmüş məqamları demirik. Amma təəssüf ki, hələ birinin əlində, ya da çantasında kitab olduğu faktına rast gəlməmişəm. Elə bil adamlar istirahəti hər şeydən, hətta kitabdan da aralanmaq kimi başa düşürlər. Halbuki istirahət, əslində gerçək dünyadan təcrid olunmaqdır, elə bu səbəbdən də insanın ən etibarlı sığınacaqlarından biri kitablarda təsvir olunan aləmdir.

Bədii əsər yazıcının gerçəkliklə arzulanan aləm arasında yaratdığı körpüdür. Günün qayğılarından yorulan insan bədii əsərlə təmasda olanda cismən də, mənən də dincəlir, ən azı real həyatda yaşaya bilmədiyi hissələri yazıcının təsvir elədiyi aləmdə yaşayır. Hər hansı əsərdə qələmə alınmış hadisələri daha dolğun qavramaqda mütləq şəraitinin xüsusi rol oynadığını da nəzərə alsaq, təbiət qoynunda keçən sakit məqamları (ən azı istirahətə ayrılan vaxtın bir hissəsini) kitab oxumağa sərf etməyə daha səmərəli olar. Dəniz kənarında, meşədə, yaylaqda, istirahət mərkəzlərində mütləq, mənalı istirahətin bir parçası olmalıdır.

ABŞ Dövlət Departamenti hər il prezident Barak Obamanın məzuniyyət günlərində mütləq eləmək üçün hansı kitabları aldığı barədə məlumat verir. Əlbəttə, bu onun nə qədər mütləq həvəskarı olduğunu açıqlamaqdan çox, cəmiyyətə ötürülən mesajdır.

Artıq bəzi ölkələrin hava limanlarında və dəmiryol vağzallarında sərnəşinlərə simvolik qiymətlərlə kitablar və cürbəcür nəşrlər təklif olunur ki, səfərləri daha mənalı keçsin. Hətta mətbuatda həmin nəşrlərin dəyərini biletlərin qiymətinə əlavə etmək, bu yolla insanların mütləqəyə olan həvəsini artırmaqla bağlı təkliflər də irəli sürülür. Əlbəttə, bu uzunmüddətli, səbir tələb edən prosesdir, amma fikrimizcə təqdirəlayiq addıma çevrilə bilər.

İstirahətinizi planlaşdıranda kitabı da yaddan çıxarmayın, illər ərzində aldığınız, müəlliflərin, yaxud dost-tanışlarınızın bağışladıkları, qayğıların əlindən macal tapıb oxuya bilmədiyiniz kitablara göz gəzdirin...

Yəqin ki, o kitablardan bir neçəsinə, ən azı birinə çantanızda yer tapılar...

Yol gedəndə, asudə olanda, yatmadan əvvəl o kitablara mütləq eləyin. Onda təkə cismən yox, həm də ruhən dincələcəksiz...

N.ƏBDÜLRƏHMANLI

Türkiyə türkcəsi və Azərbaycan dili genealoji baxımdan qohum dillər olub, türk xalqları ailəsinin Oğuz qrupuna daxildir. Bu dillərin etnik qohumluğu, qədim ümumtürk dilinin varisləri olması, qrammatik quruluş və əsas lüğət fondlarının müştərəkliyi bəzən belə yanlış təsəvvür yaradır ki, bu iki dil tamamilə eynidir və hər bir azərbaycanlı müasir türkcəni öyrənməyə ehtiyac duymadan bu dildə sərbəst danışa, türkcədən dilimizə və əksinə, adekvat şifahi və yazılı tərcümə edə bilər. Bu düşüncə Azərbaycan dilinə münasibətdə Türkiyə türklərinə də hakimdir. Halbuki Türkiyə türkcəsi və Azərbaycan dilinin müasir sinxron vəziyyətinin müqayisəli təhlili göstərir ki, həmin dillər arasında fərqlər var. Bu lüğət həmin fərqlərdən bir qisminin – yalançı ekvivalentlərin izahı üçün nəzərdə tutulub.

Əsgər RƏSULOV,
Filologiya elmləri doktoru, professor

(Əvvəli ötən saylarımızda)

F

Fırtına – boran, çovğun, tufan, fırtına; Üslub fərqi qəddət etməli: türk dilində həm qurudakı, həm də dənizdəki şiddətli küləyə fırtına deyilir. Dışarıda ağacları kökündən koparacaq dərəcədə şiddətli fırtına var.

Fısıldamaq – pıçıldamaq; Kulağına bir şarkıya benzer seslə sevdiyi fısıldadı.

Fısıltı – pıçılıq; Çevredəkilərin duymaması üçün fısıltıyla konuşuyorlardı.

Fıstık – 1. gözəl, yaxşı; 2. gözəl qız, gözəlçə; Çox iyi bir akşam yeməyi yedi, üstelik yanında da gencecik bir fıstık.

Filiz – pöhrə, zoğ, cavan budaq, cücərti; Yeşil çeltik filizləri bir parmak uzunluqta idi.

Film – 1. plyonka, lent, kino lent; 2. nazik pərdə, təbəqə, qabıq; Röntgen filmi – rentgen plyonkası. Bizimkisi bir aşk hikayəsi / Siyahı beyaz film gibi bir az.

Final – imtahan; Universitetlərdə vizələr finalərdən önce yapılır.

Fişek – patron, giliz, patron darağı. Ben fişeklerin barutunu, tapasını, saçmasını koyarım, beybaba.

Fit – 1. təhrikçilik, qızırdıncılıq, intriqa; 2. ödəmə, razılışma; Fit vermək (çıkarmak) – təhrik etmək, qızırdırmaq. Fit olmaq – ödəmək. Fit verip iyi dost olan iki insanın arasını açmaq, o insanları birbirinə qarşı doldurmaq yaxışmaz sana. Azərbaycan dilindəki fit türkcədə işlik.

Fon – 1. fond; 2. fon; Ücret fonu – əməkhaqqı fondu. Karşılıklı paralar fonundan beş yüz milyon lira millî savunma hizmetlerine tahsis edilmişti.

Font – 1. çuqun; 2. yazı şrifti; Font kaloriferləri ikinci kata çıkarmak kolay olmadı. Azərbaycan dilindəki fond türkcədə fon, vakıf, dernek

Forma – 1. çap vərəqi (çap ölçüsü); 2. idman forması. Forma sayısı – kitabın (vərəq hesabılə) həcmi, çap vərəqi; Bu dizinin beş altı formayı geçmeyen, küçük boy tüm kitaplarını birer ikişer edinmişim.

Fors – vımpel-bayraq, standart; Türkiye Cumhuriyeti başkanılığı forunda, şimdikiye dek Kurulmuş Türk devletlerini simgeleyen 16 yıldızlı bir çember var.

Fotoğraf – 1. foto, fotoqrafiya, fotoşəkil; 2. görüntü; Fotoğraf çəkmək – (foto) şəkil çəkmək. Azərbaycan dilindəki fotoqraf türkcədə fotoğrafçı. Bu adam iyi fotoğraf veriyor.

G

Gaga – dimdik, burun (quşda); Adamın burnu kartal gagası gibiydi.

Gammaz – 1. dedi-qoduçu, intriqaçı, iftiraçı; 2. satqın, donosçu, xəbərçi, çuğulçu; Gammaz olmasa tilki pazarda gezer.

Gammazlamak – iftira atmaq, satqınlıq etmək, çuğullamaq; Ona, Celâl seni müdüre gammazlıyor, haberin olsun, dedi.

Gammazlıq – 1. dedi-qodu, qeybət; 2. çuğulçuluq, satqınlıq; Gammazlıq, ispiyonculuk yaxış alır bir şey değil.

Gar – vağzal; İstanbul'un en eski demiryolu garı, Haydarpaşa Garı Anadolu yakasındadır. Azərbaycan dilindəki qar türkcədə kar (k qalın tələffüz edilir).

Garip – qəribə, qərib; Bu vakit garip bir olay vuku buldu. Azərbaycan dilindəki qəribə türkcədə tuhaf.

Garnitür – qarnir (yeməkdə); Balık ızgara tabağına patates ve sebze garnitürü konmuştu.

Gayret – 1. cəhd, səy; 2. qeyrət; Qayret etmək (harcamak) – səy göstərmək, cəhd etmək. Bütün gayretleri boşa gitti. Azərbaycan dilindəki qeyrət türkcədə namus, ar.

Gaz – 1. tənəzi, cuna, tül; 2. kerosin, lampa nefti; Gaz yağı – kerosin. Aklıma geldi, kilerden bir tenekte gaz çıkarttım.

Gazel – xəzəl, qurumuş, saralmış yarpaqlar; Sonbaharın gelişi ağaclar altındaki gazelden belli oluyordu.

Gazeteci – 1. jurnalist, qəzet müxbiri, media işçisi; 2. qəzet-jurnal satan; 3. Qəzet-jurnal nəşr edən, nəşir; Dilimizdə bu söz kalka edilərək səhvən "qəzetçi" kimi işlədilir. Televizyon gazeteciliği – televiziya jurnalistikası. Basın toplantısında onlarca qazete, dergi ve televizyonun gazetecileri vardı.

Gazetecilik – jurnalistlik (fəaliyyət, peşəsi, ixtisası), jurnalistika; O, İstanbul Üniversitesi Gazetecilik Fakültesinden mezun oldu.

Gazyağı – kerosin, lampa nefti; Ham petrolün en karlı ürünlerinden biri gazyağıdır.

Geçici – 1. müvəqqəti, ötüb-keçən; 2. yoluxucu, bulaşıcı; 3. piyada; Trafik kurallarına araba şoförlerinin de, geçicilerin de uyması lazımdır.

Geçişli – təsirli (dilçilik termini); Geçişli fiillerden biri "görmək" fiilidir.

Geçişsiz – təsirsiz (dilçilik termini); Geçişsiz fiiller "kime, neye" sorularını yanıtlayır.

Gelberi – 1. odçəkən, atəşkeş (ocaqda, kürədə odu qarışdırmaq üçün kürok); 2. dırmıq (dialektde); Ocaqçı atəşi dışarıya çekmek için uzun saplı gelberiyi aldı.

Geleş – 1. səbatsız; fani, müvəqqəti; Bugün varsa yarın yok, geleş bir misafir.

Geleş – 1. cazibədar; 2. qiymətli daş-qaşlı saç iynəsi; İçeriye giren hanımlardan biri hayli geleşliydi.

Geleş – suların qabarması və çökilməsi (Əski türkcədə "medcezir").

Geleşik – 1. lələ, dağ lələsi; 2. sincaba bənzər heyvan; 3. çiban növü; Kirlarda geleşikler açmıştı.

Gemici – 1. matros; 2. gəmi sahibi, gəmi işlədən. Filikada (cankurtaran sandalda) hamlada oturan gemici, bir eliyle rıhtımın kenarına tutunmuş.

Gerçekçi – realist; Yazar gerçekçi olmalı, romanlarını da gerçekçi olarak yazmalı.

Gerçekçilik – realizm; Gerçekçilik akımı çoşumculuğa (roman-tizme) bir tepki olarak ortaya çıkmıştı.

Gerçeklemek – təsdiq etmək, sübut etmək; Yeni bulgular, olayın doğru olduğunu gerçekledi.

Gerçeküstü – fenomenal, qeyri-adi, sürreal. Çetin kendini tam bir gerçeküstü durumda içinde duyar, kaçınılmaz olarak.

Gerçeküstücü – sürrealist; Yazarlardan Appoliner, Aragon, Elüar ve Desnos gerçeküstü sanatçılardır.

Gerdanlık – boyunbağı, həmail; Bayanın boynuna birlantalarla süslü bir gerdanlık takıldı.

Gereğince – uyğun olaraq, əsasən, müvafiq, görə; Anayasanın ilgili fıkrası gereğince yeni sivil yasaların düzenlenmesi gerekmektedir.

Gerek – istər, istərsə; Gerek sen, gerekse de Ali köye kadar gidip ağayla konuşun.

Gericici – irticaçı, mürtəce, reaksiyoner, cəhalətpərəst; Herif çağdaş değerlere önem vermeyen gerici birisidir zaten.

Gericici II – ("gərmək" felindən – "e" hərfi "ə" kimi tələffüz olunur) gərən (əzələ və s.), gərmək işini edən; Gericici kas ameliyatı ile kaş kaldırma yapılabilir.

Gericilik – irtica, mürtəcelik, cəhalət, cəhalətpərəstlik. Gericilik hortladı, Cumhuriyetin temelleri çatladı diye yakınıyorlardı.

Gerilim – 1. gərginlik, voltaj; 2. gərginlik; Trafoda yüksek gerilim hattı kopmuştu.

Gevşek – 1. zəif, gücsüz, taqətsiz; 2. sallaq, boş, lət, yumşaq. Bu konuda gevşek davranırsanız periler diyarına akla gelmeyecek sevimsiz bir yoldan gitmek de var.

Gevşeme – gərginliyi azaltma, yumşalma, relaks; Vicdan hürriyyətinə değil, ahlak gevşemesine şahit oluyoruz.

Gezegen – planet, səyyarə; Hiçbir şeyin normal görünmediği yabancı bir gezegendeydi.

Gezgin – səyyah, turist; Yurt dışına bir gezgin gibi değil, bir gazeteci kimliği ile çıkmıştı.

Gır – boşboğazlıq, boş söhbət, cəfəngiyyət; Üç beş arkadaş toplanmış yine gır kaynatıyorlardı.

Gırgırca – boşboğaz, yalançı; Sınıf arkadaşığıydı, fakat gırgır-cının da biriydi.

Gider – 1. məsrəf, xərc; 2. kanalizasiya xətti; Oturup tüm giderleri hesapladı, masraf çoktu. Binalarda atık sular, merkezi kanalizasyon hattına giderler aracılığı ile akıtılır.

Giderek – zərf. tədricən, getdikcə; Yemediği için giderek halsizleşiyordu.

Gidi – hiyləgər, kələkbaz, bic; Seni gidi seni, az bilmiyorsun!

Girişim – təşəbbüs, cəhd; Bu yeni öğrendikleri girişim birçok bakımdan düşündürücü ve karanlık görünüyordu.

Girişimcilik – 1. sahibkarlıq; 2. təşəbbüskarlıq; Girişimcilik, liberal ekonominin gelişiminde temel etkenlerden sayılır.

Giyecek – paltar, geyim, libas; Yol uzun, hava da soğuk, yanınıza yiyecek ve giyecek almayı unutmayın.

Gol – qol (idman termini – I hərfi incə tələffüz edilir); Qol atmak – Qarıya top (qol) vurmaq. Azərbaycan dilindəki qol (əl) türkcədə kol. Santrforun görevi gol atmak, kalecininki golleri kurtarmaktır.

Göbek – mərkəz, dairə (yol qovşağı), dördyol ayrıcı; Araba göbektən döndü.

Gömmek – dəfn etmək, basdırmaq; Cenazeyi Zincirlikuyu mezarlığında gömdüler.

Gönder – bayraq dirəyi; Havva alanında her iki devletin bayrağı gönderlere çekildi.

Gönderme – istinad (etmə); Kıtapta benim bilimsel makaleme iki gönderme yapmıştı.

Görüşme – danışıqlar, müzakirə; Son olaylar görüşmelerin durdurulmasına sebep oldu.

Gösteriş – 1. göstərmə, nümayiş; 2. görkem; Bu yapının hiç bir gösterişi yok. Eski yaşamımız bir gösteriştən başka bir şey deyildi. Azərbaycan dilindəki göstəriş türkcədə talimat, havale, görevlendirme.

Göstermelik – 1. nümunəlik. 2. gözə küll üfürmə, süni həyacan, qızıqma; Gereki olduğu için değil, iş olsun diye yapılan eylemdi, yani göstermelik.

Götürmek – aparmaq, götürüb getmək, özü ilə aparmaq; Gideceğin yere beni de götür / Sorana başının belası dersin.

Gözaltı – nəzarət, göz yetirmə, saxlama; Gezi parkı olarlarında yüzlerce kişi gözaltına alındı.

Gözde – 1. favorit, ən sevimli; 2. moda; Sulanma sırası Afrika mekşesine gelmişti şimdi, Gülsüm Ninenin gözdesi.

Gözleme I – fəşəli, nazik kökə; Dahası tavada yumurta, akçağağaç şurubuna batırılmış gözlemeler, kızarmış patates.

Gözleme II – müşahidə, müşahidə etmə; İyi bir yazar olmanın yolu iyi bir gözleme yeteneğine sahip olmaktan geçer. Azərbaycan dilindəki gözlemə türkcədə bekleme.

Gözlemek – müşahidə etmək, izləmək; Hava değişikliklerini gözlemek havacılık için önemli bir iştir. Azərbaycan dilindəki gözlemek türkcədə bekleme.

Gözükara – qorxmaz, qoçaq, cəsəətli. Hırsızların en kıyağı, kaçakçıların en gözü karası hep burada. Azərbaycan dilindəki gözü qara türkcədə siyah göz, gözleri siyah.

Gurultu – ("g" hərfi "q" kimi tələffüz olunur) qurultu; Cihannın karnının gurultusu da patırtıya dahil oldu. Bunlar nargile seslerinin gurultusu arasında derin uykulara dalar. Azərbaycan dilindəki gurultu türkcədə gürültü.

Güçlük – çətinlik, əngəl; Kısa ömründe hayli güçlüklerle karşılaştı.

Davamı gələn sayımızda

Yalançı ekvivalentlər lüğəti

Azərbaycan əsilli görkəmli türk yazıçısı, siyasətçi və dövlət xadimi Səməd Ağaoğlu (1909-1982) çağdaş Türkiyədə memuar ədəbiyyatının aparıcı nümayəndələrindən biri kimi tanınır. Onun oxuculara təqdim olunan "Atamın dostları" kitabında atası, XX əsrin ilk onilliklərində Azərbaycanın və Türkiyənin fikir həyatında müstəsna xidmətləri olmuş Əhməd Ağaoğlu (1869-1939) ilə türkçülük hərəkatında, sənət və siyasət aləmində, yeni Türkiyənin qurulması uğrunda mübarizədə çiyin-çiyinə addımlayan bir sıra şəxsiyyətlərin portretləri yaradılıb. Müəllifin əsasən ad çəkmədən son dərəcə səciyyəvi cizgilərlə rəsm etdiyi bu portretlər həmin şəxslərin, eləcə də Əhməd Ağaoğlunun həyatının, mübarizə və ideallarının bir sıra xüsusiyyət və keyfiyyətlərini aşkara çıxarır.

Səməd AĞAOĞLU

(Əvvəli ötən saylarımızda)

Türk Ocaqları milliyətçilik zəminində Ziya Göyalp, Əhməd Ağaoğlu, Xalid Ədib, Əhməd Hikmət¹ kimi fikir adamlarının təşviqi ilə Qərb təsəvvürlərinə uyğun yol seçərək onun xitabət qüdrətindən tutmuş geyim və qiyafətinə qədər çeşidli incəliklərdən, məharətindən çox şey qazandı. O, türk milliyətçisini dünya qarşısında ən mədəni bir şəkildə təmsil etməyi bacarırdı. Təbii ki, burada Xorxordakı müllkdən gələn duyğu və xüsusiyətlər baş qaldırırdı. Bəzən dostlarının heyvət dolu baxışlarla seyr etdikləri bir sıra işlərə girişirdi.

Türk Ocaqları rəisinə və idarə heyəti üzvlərinə aylıq maaş verilməsinə necə nail olmuşdu? Ortalıqda bir də Rokfeller Fondunun² ianə etdiyi pulla tikilən Ocaqların mərkəzi binasının məsələsi vardı. Özü də Ocaq üzvü olan memar Hikmət bu işdə milli həyəcan və qürurla çalışırdı. Ümumi rəhbərliyi həyata keçirən isə, təbii ki, Ocaqların başçısı idi. Hər salonda, hər koridorda, teatr bölümündə əski türk əfsanələrinin simvolları, türk naxışları, yazılar özünə uyğun yer almış, incə zövqlə işlənmişdi. Maraqlıdır ki, Ocaqların binasında yalnız keçmiş, əski günlərin tarixi öz əksini tapmışdı. Günümüzədən, günün qəhrəmanlarından bəhs edən bir işarə də yox idi.

Bir dəfə Əhməd Ağaoğlu ilə binanı gəzərkən "Bura Ocaq başçısının iş otağı, bura idarə heyəti üzvlərinin otaqları olacaq, bura isə müsafirilər üçün ayrılacaq" – deyərək bir-bir göstərmiş. Atam onu dayandıraraq fikirli-fikirli "Bax, - demişdi, - sənə bir şey söyləyəyəm. Bu süslü, möhtəşəm otaqlarda sən, mənim oturduğuma imkan verməyəcəklər. Görəcəksən, binanı tezliklə əlimizdən alacaqlar".

İncə dodaqları zarafatlı bir gülüşlə açılmışdı: "Xeyr, Əhməd bəy, qətiyyətlə! Bura həmişə Türk Ocaqlarının qəlbə kimi vuracaq".

Aradan çox keçmədi. Bir gün memar Hikmət təlaşla gəldi:

Atamın dostları

"Dünən Şərq salonunun tavan bəzəklərini vurmaq üçün yuxarıda, taxtabəndin üstündə çalışırdım. Rəcəb bəy yanında bir neçə dost-tanışı ilə içəri girdi. Hər halda, yuxarıda olduğundan məni görməmişdilər. Rəcəb bəy o birilərə "Bu hissə ümumi katibliyə verilə bilər. Yanında ki salon isə partiya idarə heyəti üçün ayrılacaq" – deyərək əl üstü göstərişlərini verirdi. Deyəsən, binanı partiya mərkəzinə çevirmək istəyirlər".

Aradan nə qədər keçdi, bilmirəm. Bir xəstəlik üzündən müəyyən vaxt Ankaradan, hətta Türkiyədən kənarda qalıb, geri döndüyü zaman qulaqdan-qulağa dolayan pıçıldılar ona da gəlib çatdı. Ocaqların başçısına və idarə heyəti üzvlərinə aylıq maaş ayrılması dilə, ağza düşmüşdü. Üstəlik, onun lazım gəldiyi təqdirdə Ocaqları bir işarə ilə hər şeyə hazır mütəşəkkil qüvvə halına gətirdiyi danışılırdı. Xəstəlik məsrəflərinin Ocaq büdcəsindən ödənilməsi barəsindəki söz-söhbət də bu dedi-qoduların üstünə gəlmişdi. İşin ən qəribə, gözlənilməz tərəfi isə bütün söz-söhbətlərin sonda şəxsi tövsiyəsi ilə millət vəkili seçilən gənc bir dostuna, yaraşlı olduğu qədər də hər şeyə həris bir Ocaq üzvünə bağlanması idi.

Böyük konqres, ya da başqa bir vəsilə ilə Ocaq üzvləri toplandı.

Qazi Mustafa Kamal Paşa, partiyanın baş katibi və digər dövlət rəsmiləri şərafət lojasında yerlərini tutmuşdular. Atamın dostu bir çox məsələlərdən bəhs edən nitqini yavaş-yavaş dedi-qodulara yaxınlaşdırdı və onların yayılmasının əsas qaynağı kimi şübhələndiyi adamın adını çəkdi: Doktor Rəşid Qalib! O zaman salonda bir səs yüksəldi: "Alacaqsan cavabını"!

Rəşid Qalib kürsüyə gəldi. O gün mən də Ankara Hüquq fakültəsinin tələbəsi kimi toplantının gedişini izləmək üçün zalın bir küncündə oturmışdım. Sanki gözümün önündədir: Rəşid Qalib bir əli kruvazə jiletinin cibində, bir ayağını irəli atıb boğuq, amma tonu qorxunc ittihamlara köklənmiş səslə danışdı. Sözləri ağır, səviyyəsiz, Ocağın ruhuna yaraşmayan tərdə idi. Türk Ocaqları başçısını çevriliş hazırlığında olan adam kimi ittiham edir, qurumun büdcəsi hesabına bahalı səyahətlərə çıxmasından danışdı.

Nümayəndələrin bəziləri haqlı narazılıqla ayağa qalxıb ona etirazlarını bildirdilər. Rəşid Qalib hiddətli hayqırtılar sakitləşənə qədər gözlədi. Sonra əlini şərafət lojasına tərəf uzadıb dilləndi:

"Böyük Öndərimiz məni səbirlə dinləyir. Sizlərə nə olub?"

Bütün başlar əvvəlcə geriye, sonra isə sinəyə tərəf əyildi.

Aradan daha bir neçə ay keçəcək, Atatürkün arzusu ilə zahirdə baş tutan barışıqdan bir müddət sonra Ocaqlar "Tarixi və milli vəzifələrini uğurla həyata keçirib başa vurduqlarına" görə bağlanacaq, üzvləri isə əksərən Cümhuriyyət Xalq Partiyasının tərkibinə qatılacaqdılar.

Onun bir neçə il (əslində tam 13 il - V.Q.) səfir kimi məmləkət hüdudlarından kənarda yaşamasında bu macərənin böyük rolu olmuşdu. Hər kəsdən küsmüşdü. Yenidən yurda döndüyü zaman qəlbə daha Xalq Partiyasının yanında deyildi. İlk fürsət düşən kimi aralarındakı son bağların da qopacağı bəlli idi.

Bəs sonra araları nədən pozuldu? Həyatının çeşidli təcrübələrindən gələn qorxuları vardı. Bir də üstəlik Ocaq binaları məsələsi ortaya çıxmışdı. Cümhuriyyət Xalq Partiyası əmlakının ləğvi davasında binaları geri almaq ümidilə Demokrat Partiyası iqtidarının tərəfini tutdu. Amma təəssüf ki, gözləndiyi alınmadı. Sadəcə mərkəz binası ilə bir neçə eldəki bəzi binaları, o da mülkiyyət hüququ dövlətdə qalmaq şərti ilə geri qaytardılar. Bu nəticə ondan ötrü böyük bir ümitsizlik və üzüntü mənbəyi oldu.

Sonuncu dəfə 1958-ci ildə görüşüb danışdım. Xanımın Nəriman Ağaoğlu⁵ ilə ziyarətinə getmişdik. Xəstə idi. Bizi yataqda qəbul elədi. Üzü tərəş olunmuşdu, saçları və bıqları səliqə ilə daranmışdı. Yastığın üstündəki ilk baxışdan sanki yaşı ilə heç bir əlaqəsi olmayan fərqli bir qafa idi. Amma gözümədən qaçmadı. Baxışlarında, gülümsəməsində, danışığında gizlətməyə çalışdığı yorğunluq sezilirdi. Sonra özü də fərqi varmıdan mövzudan mövzuya keçirdi.

¹ Əhməd Hikmət (1870-1927) – türk yazıçısı və diplomat. 1908-ci ildə Türk Dərnəyinin, 1911-ci ildə isə Türk Yurduunun qurucu üzvləri sırasında yer almışdı.

² Rokfeller Fondu (Rockefeller Foundation) – amerikalı milyonçu Con D. Rokfeller və oğlu, kiçik Con D. Rokfeller tərəfindən 1913-cü ildə Nyu-Yorkda qurulan xeyriyyə cəmiyyəti. Əsas məqsədi və tarixi missiyası "bəşəriyyətin rifahına" yardım kimi müəyyən edilmişdi.

³ Cəlal Bayar (1883-1986) – türk siyasətçisi və dövlət xadimi, Türkiyə Cümhuriyyətinin üçüncü prezidenti. 27 may 1960-cı il dövlət çevriliş natiçəsində devrilməmiş, Yassıada məhkəməsinin qərarı ilə sonradan ömürlük həbslə əvvəzlənən edam cəzasına məhkum edilmişdi. 1964-cü ildə yaşına və səhhətinə görə azad edilmiş, 1974-cü ildə isə siyasi hüquqları tam bərpa olunmuşdu.

⁴ Adnan Menderes (1899-1960) – türk siyasətçisi və dövlət xadimi, 1950-1960-cı illərdə baş nazir. Səməd Ağaoğlunun yaxın dostu və silahdaşı idi. Hərbi çevriliş natiçəsində devrildikdən sonra Yassıada məhkəməsinin qərarı ilə 1961-ci il sentyabrın 27-də edam edilmişdi.

⁵ Zəhra Nəriman Ağaoğlu (1912-1984) – Səməd Ağaoğlunun xanımı. Ərinin ömürlük həbs cəzasına məhkum edildiyi 1961-ci ildə böyük siyasi əta ilə, Ədalət Partiyasından 12-ci və 13-cü Türkiyə Böyük Millət Məclisinə üzv seçilmişdi. Uzun illər Türkiyə Qadınlar Birliyi idarə heyətinin üzvü olmuşdu.

Davamı gələn sayımızda

1514 -cü ildə Maku yaxınlığındakı Çaldıran düzündə Şah İsmayılı məğlub edən Sultan Səlim o gündən demək olar ki, rahatlıq tapmadı. Osmanlı alimləri məğlub olmuş Səfəvi dövlətinin müdrikləri ilə söhbətdən sonra heyrətlərini gizlədə bilmədilər. Onlar bu qədər dərin və sağlam təməl üzərində qurulan, özülündə saf ruhla dərin zəkannın bərqərar olduğu dövlətin Çaldıran döyüşündən sonra qətiyyətlə çökməyəcəyinə inandılar. Sultan Səlimi də alimlərin bu ehtimalı narahat etirdi. Alimlər şah və onun qoşunundan da çox Səfəvilərin elmi mərkəzlərinin, mədrəsə və xanəqahlarının daha təhlükəli olduğunu sultana demişdilər. Sultan anladı ki, İsmayılın babası Şeyx Səfiəddindən gələn yolun, o yolun özəyini təşkil edən elm və irfanın bazasında formalaşan Səfəvilər bundan sonra da Osmanlıya qarşı mübarizə aparacaq. Əslində bu mübarizə qanı və ruhu, inanc sistemləri bir olan iki dövlətdən heç birini – nə Osmanlıyı, nə də Səfəvilərin xeyrinə idi. Avropa missionerləri, Romadakı Papa hakimiyyəti bu iki dövləti bir-biri ilə müharibəyə sövq etməklə, bütün Şərqi və onun intibah dövrünü yaşayan düşüncə sistemini çökdürmək istəyirdi. Çox təəssüf ki, onlar bu yolla öz məqsədlərinə çata bildilər...

Sultan Səlim isə inadından əl çəkmirdi. Doğrudur, sonradan onun başladığı səhvi oğlu Sultan Süleyman qismən də olsa, düzəldəcək. Şah İsmayılın oğlu Təhmasiblə 1555-ci ildə imzaladığı Amasya sülhü Avropa fitnəkarlarına əsl zərbə olacaqdı. Lakin Süleyman və Təhmasibdən sonra Osmanlı-Səfəvi müharibələri yenidən alovlanacaqdı.

Saray alimlərinin Sultan Səlimə verdiyi məlumat onu fikir dəryasına qərq etmişdi. O, necə olursa olsun, Şeyx Səfi və onun tətbiq etdiyi sistemi Osmanlıya gətirməyi düşünürdü. Şeyx Səfinin "Darül irşad" adlı elm ocağında əsasını qoyduğu və sonunda Səfəvilər kimi nəhəng imperiyanın yaranması ilə meydana gələn təfəkkür sistemi mütləq Osmanlıya da yol açmalı idi.

Alimlər Sultan Səlimə Azərbaycanın ən böyük elmi mərkəzlərindən biri olan "Dürül irşad" və onun əsasını qoyan Şeyx Səfi haqqında aşağıdakı məlumatı vermişdilər:

"Şeyx Səfiəddin 35 il irşad və təlimatlarla məşğul olub, çoxlu tələbələr yetişdirib. Onun ömrünün daha faydalı və təsirli dövrü məhz həmin illərə təsadüf edib. Şeyx Səfiəddinin şöhrəti tezliklə bütün Şərq dünyasına, Şərqi Romaya, Suriyaya, Hindistana yayılıb. O, Şərqdə irfan və din sahəsində yeganə şəxsiyyət kimi tanınıb, bütün məzhəb və təriqətlərə mürsid və ustad ola bilib.

Bu təşkilatın başında "pir", yaxud "mürşid" dayanırdı. Əsas iş mürsid ilə müridlər arasında vəsitəçi rolu oynayan xəlifənin üzərinə düşürdü. Xəlifə hər tayfanın sufilərinə başçılıq etməklə bərabər, həm də rəhbərlə birbaşa əlaqədə olurdu. Xəlifələr və sufilər təbəçilikdə olan camaatla rəhbər arasında elə möhkəm əlaqə yaratmışdılar ki, bu əlaqə gündən-günə genişlənməkdə və möhkəmlənməkdə idi.

"Darül irşad" dünyəvi işlərə, dövlət idarəçiliyinə qarışmırdı. Sizinlə döyüşdə məğlub olan Şeyx Cüneydə kimi belə də davam etmişdi. Ancaq "Darül-irşad" Şeyx Cüneyddən başlayaraq siyasi məsələlərlə də maraqlanmağa başladı. Uzun müddət təşkilata rəhbər olan Ərdəbil piri bu təşkilatdan təriqət və ideoloji məsələlər üçün istifadə etdi, həm də oranı böyük hərbi və siyasi təşkilata çevirdi. Siyasətlə təriqət birləşərək Səfəviyyə ideologiyasını formalaşdırdı. Belə bir zamanda Şeyx Səfiəddinin formalaşdırdığı şiizm-sufizm ideologiyası mahiyyəti etibarlı ilə siyasət və hakimiyyətdən uzaq qala bilməzdi və istər-istəməz "Darül-irşad" a rəhbərlik edən pir siyasi hərəkətlərə də qoşulmalı idi. Şeyxdən sonra bir-birinin ardınca Sədrəddin, Xacə Əli İbrahim, Şeyx Cüneyd, Şeyx Heydər və nəhayət, Şah İsmayıl Ərdəbil "Darül-irşad" ına rəhbərlik edib.

Bu müqəddəs ocaqda Şeyx Cüneyd, Şeyx Heydər, Şah İsmayıl kimi başçılar yetişdi. Şeyx Səfiəddinin nəvəsi Şah İsmayıl Təbriz şəhərində özünü şah elan edənə qədər Cənubi Azərbaycanda əsas təriqət mərkəzi, elm və irfan məbədi kimi baş şəhər rolunu "Darül İrşad" oynadı.

Bu elm ocağının sayəsində 200 ildən sonra da Şeyx Səfiəddinin əsasını qoyduğu Səfəviyyə təriqətinin tərəfdarları və Səfəvi övladları hakimiyyətə yiyələnirlər".

Alimlər bu müraciətlə nəyə ümid edirdilər. Onlar çox istəyirdilər ki, Sultan Səlim bu cür elmi təmələ malik olan dövlətlə sülh bağlasın. O zaman hər iki imperiya daha da güclənəcəkdi. Lakin alimlərin bu niyyəti baş tutmadı. Sultan Səlim "Darül irşad" məktəbinin mahiyyətini onlar qədər başa düşmürdü...

Seyid Yəhya mədrəsəsi

1426-cı ilin soyuq qış ayları... Şamaxıdan Bakıya gələn əli əsalı, çiyni heybəli bir dərvişin yorğun görkəmi yolçuların diqqətindən yayınmır. Lakin kimsə fərqi nə varmır ki, onu yoran uzun yol yox, sufi ocağının adına yaraşmayan, mənəviyyətini ləkələyən hadisələrdir. O, da bununla barışa bilmədiyi üçün Şamaxıdan Bakıya pənah gətirir.

Həmin qış Şirvan şeyxi Sədrəddinin ölümündən sonra, oradakı xanəqahda mürsid kim olacağı üstündə mübahisə başlanır. Şeyx Sədrəddin ölümündən qabaq haminin yanında ən sevimli müridi, gələcəkdə xəlvilik cərəyanının "piri-sani" si adlandırılacaq Seyid Yəhyanı öz yerinə mürsid təyin edir. Amma şeyxin ölümündən sonra təkkədə onun zəkasını qəbul edə bilməyən dərvişlər Seyid Yəhyanın mürsid seçilməsinə qarşı çıxır. Nəticədə Pirzadə adlı mürid dərğahın şeyxi olur. Bununla barışa bilməyən Seyid Yəhya Şamaxıdan Bakıya yol alır. Amma nə o, nə də Şamaxıdakı sufi dərğahın müridləri bilmirdilər ki, bu səfər Seyid Yəhyanı

Şərqi böyük müdriklərdən birinə çevirəcək, birbaşa Şirvanşah Xəlilullahın özündən dəstək alan Seyid Yəhya Bakıda məşhur elm ocaqlarından birinin – Seyid Yəhya mədrəsəsinin əsasını qoyacaq. Bu elm ocağının əsas işi xəlvilik təriqətinin təbliği olsa da, dövrün bütün dünyəvi elmlərinə də burada yer verilirdi.

Seyid Yəhya Bakıya gələndən sonra Şirvanşah I Xəlilullahın yardımı ilə xəlvilikə ilk böyük xanəqahını açır. Seyid Yəhya Bakıdakı xanəqahın inşasında Şirvanşah I Xəlilullahın yardımçı olmasını əsərlərində dönə-dönə qeyd edir. Bir dərğahdan daha çox elm ocağı rolunu oynayan Seyid Yəhya mədrəsəsi Şərqi bir çox ölkələrindən olan insanları özünə cəlb edir.

Şirvanşah I Xəlilullah xan ilə aralarındakı isti münasibəti göstərən əlamətlərdən biri də Seyid Yəhyanın "Kəşfül-qülub" əsərini Şirvanşaha ithaf etməsidir. Belə ki, əsər bu ifadələrlə başlayır: "Bu risaləni uca ədalət əmiri, aləmdəki bütün sultanların ən şərəfli, Xəlilül-Rəhmanın adaşı Sultan ibni Sultan Əmir Xəlilullahın gündən-günə artan dövlətinin vasitəsi ilə tapdığım əmniyyət ilə yazdım".

Seyid Yəhya 1466-cı ilə qədər həmin elm ocağından kənara çıxmırdı. Dünyanın dörd tərəfindən yanına axışan mürid və tələbələr onun elmindən, irfanından yararladılar. Seyid Yəhya mədrəsəsi haqqında əfsanələr dildən-dilə dolmuşdu. Deyənlərə görə, ömrünün sonunda Seyid Yəhya altı ay heç nə yemədi, yalnız hər on beş gündən bir iftarını açdı. Daim öz hücrəsinə çəkildi. Ölüm ayağında olanda isə, müridlərinə onun üçün yox, Şirvanşah Xəlilullah üçün dua etmələrini istədi. Baxmayaraq ki, Şirvan şahı 8 ay əvvəl dünyadan köçmüşdü. Səbəbini soruşanda isə belə dedi: "O, bu həyatda ən vacib işi gördü, elmə dayaq oldu. Bir elm ocağı tikən adam bütün alqışlara və rəhmətə layiqdir".

Elmin NURİ

"O, bu həyatda ən vacib işi gördü"

Və ya Seyid Yəhyanın son duası

XX əsrin 20-ci illərində Azərbaycan sovet kinosu məhz milli təfəkkürə malik kadrların olmaması ucbatından müxtəlif çətinliklər yaşayırdı. A.M.Şərifzadə və Ş.Mahmudbəyovun düşünülmüş şəkildə kinodan uzaqlaşdırılması C.Cabbarlınyı meydana tək qoymuşdu.

C.Cabbarlınyın kino sənətinə ciddi marağı 3-cü ibtidai ali məktəbdə oxuduğu zaman yaranmışdı. 1915-ci ildə Bakıda "Neft və milyonlar səltnətində" filmi çəkən B.Svetlovla müsəlman teatrı həvəskarlar truppasının aktyoru Murad Muradov vasitəsilə tanış olan yeniyetmə Cəfər çəkiliş qrupu ilə dostlaşmış, hətta bədii məsələlərdə onlara məsləhət də verməyə başlamışdı. Həmin filmə kəltəvi səhnələrin iştirakçısı M.Əlilinin şəhadətinə görə, Yuxarı Dağlıq küçəsindən enib, dənizdə xalça-palaz yuyan qadınları lentə almağı rejissorla o məsləhət görmüş və bu kadr çox uğurlu alınmışdı. 1924-cü ildə, "Kommunist" qəzetinin incəsənət şöbəsində işlədiyi vaxt həmin şöbədə onun universitetin tibb fakültəsindən tanıdığı M.Mikayılov da çalışırdı. Sovet hakimiyyətinin zor-güc kök atdığı bir dövrdə yaradıcılığa qayıtmaqdan, sənətə üz tutmaqdan başqa bir yol qalmadığını görən ədib 1925-ci ilin əvvəllərində M.Mikayılova birlikdə yenidən fəaliyyətə başlayan rejissor studiyasına daxil oldu və Ş.Mahmudbəyov, A.M.Şərifzadə ilə çiyin-çiyinə kinematoqrafın dirçəlişi yolunda çalışdı. Studiyada təhsil aldığı illərdə C.Cabbarlı rus və gürcü kinosunun görkəmli simaları V.Pudovkin, A.Ardatov, İ.Perestiani, M.Çiaureli, N.Şengelayanın məşğələlərində müntəzəm iştirak edir, onların mühazirələrini və məsləhətlərini dinləyirdi. AFKİ-də, I Dövlət Kino-fabrikində, Ş.Mahmudbəyovun və A.M.Şərifzadənin mənzillərində keçirilən yaradıcılıq mübahisələrinin daimi iştirakçısı olan ədib, kinonu peşəkar səviyyədə mənimsəmək üçün bütün imkanlardan faydalanırdı.

Rejissor studiyasını bitirsə də o, kino sənətində dramaturgiyaya üstünlük verdi. Artıq xeyli səhnə əsərinin müəllifi olan ədib, kino ssenarisinin yazılması prosesinə bələd olmaq üçün daim axtarıqlar aparırdı. O, ilk ekran işi kimi, böyük dramaturqumuz M.F.Axundovun Azərbaycan səhnəsinin ən populyar əsərlərindən olan "Hacı Qara" komediyasını seçdi. Məlumdur ki, M.F.Axundovun vəfatının 50 illiyi yaxınlaşdığı üçün onun əsərlərindən birini ekranlaşdırmaq zərurəti meydana çıxmışdı. C.Cabbarlı ssenarini 1927-ci ilin əvvəllərindən yazmağa başladı, az sonra AK(b)P MK-nın katibi R.Axundovun yanında keçirilən müşavirədə onun ssenari müəllifliyi və A.M.Şərifzadənin quruluşçu-rejissorluğu yüksək səviyyədə rəsmiləşdirildi. Nəhayət, 1927-ci il oktyabrın 3-də kinostudiyada ssenarinin oxunuşu keçirildi, həmin ilin son aylarından film çəkilişinə başlandı.

Çox güman ki, bu ekran əsərinin yubileyə bağlı olması C.Cabbarlınyı ssenariyə yaradıcı yanaşmağa sövq etmişdi. Ona görə də ədib "üzərində böyük həvəs və məhəbbətlə işlədiyi əsərin mövzu və süjetini bir qədər genişləndirmiş, dramaturqun başqa əsərlərindən istifadə edərək, əlavə bura obrazlar salmış, habelə, milli adət-ənənələrdən də yeri gəldikcə istifadə etmişdir".

O, pyesi zamanın tələblərinə uyğunlaşdırmaq, Azərbaycan qadınlarının hüquqsuz vəziyyətini ön plana çəkmək üçün ədəbi ssenarinin "Sona" adlı variantını yazmağa başlamışdı. Sonra kiçik əlavələrlə orijinal saxlamağı qərara alan C.Cabbarlı ilkin niyyətindən də imtina etməmişdi. Bunun nəticəsidir ki, filmin titrində "Hacı Qara" adından sonra kiçik hərflərlə "Sona" adı da yazılır. SSRİ kino tarixinə dair bəzi ədəbiyyatlarda, məsələn, N.A.Lebedevin "SSRİ kino tarixi" oçerkləri kitabında səhv olaraq M.F.Axundovun Şərq qadınlarının hüquqsuz vəziyyətindən bəhs edən "Sona" adlı pyesinin ekranlaşdırılmasından söhbət gedir.

Təbii ki, C.Cabbarlı ədəbi ssenaridə M.F.Axundovun "Hacı Qara" komediyasının tam mənaada ekranlaşdırılmasını nəzərdə tutmadığından, əsərdəki baş qadın obrazlarından biri olan Sonanı bir qədər geniş planda təsvir etməyi qərara almışdı. Bununla yanaşı, o, ədəbi ssenariyə bir sıra əlavə obrazlar (Əliyar bəy, Bayraməli bəy, Heydər bəyin bacısı və s.) daxil edib, onları əsərin ümumi süjet xəttinə uyğunlaşdırıb.

Görünür, onun rejissorla apardığı məsləhətləşmələr ortaq variantın tapılmasında az rol oynamayıb. Ədəbi ssenarinin başqa variantlarında isə C.Cabbarlı siyasi-ideoloji təbliğatın tələb etdiyi priyomlardan faydalanmağa cəhd göstərirdi (məsələn, bir variantda film Bakıya ezamiyyətdən qayıdan kolxozçunun M.F.Axundovun yubileyi ilə bağlı görülən işlərdən danışması, digər variantda isə Azərbaycan kəndlərinin birindəki Qadınlar klubunda dramaturqun yubileyi ilə bağlı göstərilən ayrı-ayrı səhnələrlə başlanmalı idi). Lakin A.M.Şərifzadə süni təsir bağışlayan həmin proloqlardan imtina etmiş, lenti birbaşa əsərin özündən başlamağı qərara almışdı. Film saxlanmadığından, müasirlərinin xatirələri və ssenarinin variantları əsasında həqiqəti bərpa edən kinoşünas N.Sadiqov ilk variantların birində filmin finalının da dəyişdirildiyini qeyd edir. C.Cabbarlı bir variantda Heydər bəylə Sonanın öz məhəbbətləri yolunda həlak olduqlarını, digər variantda isə qəhrəmanların atın tərkində uçurumu keçdiklərini təsvir edirsə, rejissor onların atışma səhnəsindən qalib çıxdıqlarını göstərir.

C.Cabbarlınyın ədəbi ssenariyə orijinal münasibəti təsvir etdiyi epizodlardakı detallardan, qəhrəmanların xarakterini açan hərəkətlərdən də aydın olur. O, "Hacı Qara"nın xəsisliyi müqabilində Azərbaycan xalqının nəcib ənənələrindən irəli gələn əliaçıqlıq, qonaqpərvərlik, böyüyə hörmət kimi keyfiyyətləri müxtəlif yollarla ifadə etməyə çalışıb.

Epizodlara daxil olan ayrı-ayrı planlar eyni uzunluqda olub, filmin ümumi ahənginə uyğun gəlirdi. Bu, rejissor və ssenariçinin birgə əməyinin bəhrəsi idi. "Ssenari müəllifi C.Cabbarlı tapdığı hər hansı bir epizodu Abbas Mirzə Şərifzadə ilə məsləhətsiz ssenariyə daxil etməzdi". Buna görə də M.F.Axundovun vəfatının 50 illiyi ilə yanaşı, 1928-ci il dekabrın 28-də A.M.Şərifzadənin səhnə fəaliyyətinin 20 illiyinə həsr olunmuş təntənəli gecədə ilk dəfə nümayiş etdirilən bu ekran əsəri böyük rəğbətlə qarşılanmışdı. "O vaxt hökumət filmin bir neçə surətini almaq üçün Moskvaya müraciət etmişdi. Musiqisiz olmasına baxmayaraq, bu filmə xalq içində böyük rəğbət oyanmışdı". Rejissorun və ssenariçinin qənaətinə görə, filmin müvəffəqiyyəti "böyük mütəfəkkir M.F.Axundovun qələmindən çıxan, möhkəm dramaturgiyaya malik olan, ədəbiyyatın dəmir qanunlarına sadıq qalan ölməz əsərdə" idi.

Əlbəttə, C.Cabbarlınyın kino- da ilk addımı sənətin ideoloji hüdudlarına keşik çəkən mətbuatda birmənalı qiymətləndirilməmişdi. Filmin ssenarisində "düzgün məfkurə yoxluğunu" qabardan tənqidçilərlə yanaşı, daha kəskin mövqedə duranlar da vardı. Məsələn, Ç.Əfəndizadənin məqaləsində qeyd edilir ki, "Hacı Qara" A.M.Şərifzadənin rejissorluğu və C.Cabbarlınyın ssenarisilə meydana gəlmiş bir əsərdir, bu film guya, Mirzə Fətəlinin "Hacı Qara"sı imiş. Müəlliflərin fikrincə, aristokratiyanın nümayəndəsi olan, torpaqdan ayrıldığına görə, quldurluq, qaçaqlıq etmək məcburiyyətində qalan Heydər bəyin "zəngin olduğu üçün bir adam sayılan dükançı Hacı Qaraya boyun əyməsi" diqqətdən yayınıb. "Bu nöqtə Azərbaycanda sinfi inkişaf və sinfi mübarizə tarixi üçün dəyərli bir vəsiqədir. Film bu nöqtəni görməmiş və qiymətləndirməmişdir. Buna görədir ki, Heydər bəyi atıb, onun yerinə çoban Heydəri qoymuşdur". Əsərin konteksti baxımından fikir müəyyən qədər doğru olsa da, mahiyyətinə görə, sinfi mübarizənin ön plana çəkilməsi istəyini ifadə etdiyindən, qəbulolunmazdır".

Bütün bunlarla yanaşı, yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi, C.Cabbarlı bu ekran əsərinin M.F.Axundovun vəfatının 50 illiyinə həsr olunduğunu diqqətdə saxladığına görə, filmə dramaturqun yaradıcılıq məfkurəsini ifadə etməyə və zamanın tələblərini unutmamağa çalışıb. Əsərdəki Heydər bəyin filmə Heydər əvəzlənməsinə hiddətlərini bildirenlər də, ssenaridə "məfkurə yoxluğu" axtaranlar da məhz mövcud siyasi-ideoloji sistemə yarımanlar idilər. C.Cabbarlı M.F.Axundovun başqa əsərlərindəki bəy surətlərini ssenariyə gətirməklə filmi daha da dolğunlaşdırmaq məqsədi güdüb, komediyanın motivlərini olduğu kimi saxlamaqla, ekran üçün müstəqil ssenari yazıb.

Davamı gələn sayımızda

N.ƏBDÜLRƏHMANLI

Cəfər Cabbarlı və ekran sənəti

Sözə, bədii mətnlərə tarixin bütün dönlərində ehtiyac olub. Söz – zamanın biləyindən yapışan, onun nəbzini yoxlayan bir təbib olub həmişə. Gərdisin əli hər yerdən üzüləndə, dünya qələmin gücünə, bədii sözə söykənib. Bunu zaman-zaman sınaqlardan keçən ədəbiyyatımız da təsdiqləyir. Təəssüf ki, yazılan gözəl əsərlərlə yanaşı, bu günün mənzərəsi fonunda yaşanan xaos bir söz bəmuna da şahid oluruq. Bu, əsl sözə qiymət verən oxucularda bir xəyal qırıqlığı yaradır. Ədəbi mühitdə yaşananlar, məsələn, yaşından, təcrübəsindən, istedadından asılı olmayaraq, romançılığa aludə olmağın bu gün bir dəb halını alması, nəticədə sözün urvatdan düşməsi ədəbiyyatsevərləri məyus edir. Belədə yazarlarımızın tarixin dolanbaclarından keçib gəlmiş əsərlərinə bir daha üz tutmağa dərin ehtiyac duyulur. Bu baxımdan, dəyərli ədəbi nümunələrdən örnəklər verməyi planlaşdırmışıq. Beləliklə, Azərbaycan ədəbiyyatının görkəmli nümayəndəsi Tofiq Bayramın şeirləri ilə missiyamızı davam etdiririk.

Tofiq BAYRAM

Bəzən uşaq kimi, ən ürəksizdən, Məhəbbət umandır qadın ürəyi

Azərbaycan deyəndə

Vətən mənim bu günüm,
Sabahki toy-düyünüm.
Haqqım var ki, öyünüm
Azərbaycan deyəndə!
Ürəklərdə döyünüm
Azərbaycan deyəndə!

Hər ölkəyə, hər elə
Olsun hörmət deyirəm.
Vətənimdir Vətənim
İlk məhəbbət deyirəm.
Onun şöhrət tacıdır
Şeir-sənət deyirəm.

Mən Vətənə Füzuli,
Abbas Səhəhat deyirəm.
Mən Vətənə Sabiri
Doğan qeyrət deyirəm.
Mən Vətənə Üzeyir,
Müştəfik, Səməd deyirəm,
Günəş kimi müqəddəs
Bir həqiqət deyirəm
Azərbaycan deyəndə!
Dünya məni dinləsin:
- Diqqət! Diqqət! - deyirəm!
Azərbaycan deyəndə!

Azərbaycan deyəndə!
Ləpələr şairləşir.
Analarm bətnində
Qara gözlü körpələr
Pələngləşir, şirləşir.
Azərbaycan deyəndə!
Müdrük qocalar kimi
Dağlar da fikirləşir.
Azərbaycan deyəndə!
Haralısan? - Sualı
Verənlərə ar olur.
Qeyrətlilər birləşir,
Qeyrətsizlər xar olur
Azərbaycan deyəndə!

Dostdan sovqat, muştuluq,
Düşməndən bac alaram
Azərbaycan deyəndə!
İşıq sütunu kimi
Sabaha ucalıram
Azərbaycan deyəndə!

Körpüləri, sədləri
Sinəmlə parçalaram.
Sərhəd məftillərində
Bu kobud əllərimlə,
Bir muğamat çalaram
Azərbaycan deyəndə!

Azərbaycan! - Bu nida
Qayaları silkələr.
Sal daşların köksündə
Çiçək bitər, gül gələr.
Azərbaycan deyəndə!
Tabim coşar, sel gələr.
Sanma, şöhrət pərdəsi
Ürəyimi kölgələr
Azərbaycan deyəndə!
Gözümdə doğmalaşar
Bütün xalqlar, ölkələr
Azərbaycan deyəndə!

Məhəbbət

Bir masanın arxasında ikimiz,
Gələn gündən oturuşuq yanaşı.
Neçə dostdan eşitmişik burda biz,
Gör necə də bir-birinə yaraşır.

Ürəyimi açmasam da özünə,
Təkcə onu düşünürəm, anıram.
Bir gözəlti baxmaq üçün üzünə,
Dəftərinə gizləncə boylanıram.

Bir oğlan var,
burda qazdan ayıqdır.
Vızıldaıyır qulağıma arıtək:
- Elə baxma, müəllimdən ayıbdır,
Gəlsənə öz yerimizi dəyişək?

Yox, - deyirəm, - gözüüm bura öyrəşib,
Burda yaxşı eşidirəm dərsi mən.
Görürəm ki, qız rahatca əyləşib,
Gülümsəyir, -
Razı qalıb sözümdən.

Qəlbimizin hər sevinci, hər qəmi
Dinməsək də, gözüümüzdən oxunur.
Mürəkkəbə batıranda qələmi,
Əllərimiz bir-birinə toxunur.

Sevgi var ki, vurulasan uzaqdan,
Sevdiyini ildə bir yol görəsən.
Nə yamanmış nəfəsini duyasan,
Ürəyini açmayasan ona sən.

Mən qızlarla danışırım ürəkdən,
Hər biriylə zarafat da edirəm.
Titrəyirəm görün kimi onu mən,
Nitqim batır, dərin fikrə gedirəm.

O, çoxbilmiş oğlan görüb halımı,
Göz də vurur: - Belə boyun bükərsən.
Ürəyimdə deyirəm o zalıma:
"Mən çəkəni sən də bir vaxt çəkərsən".

Bəzən dərindən axşamçağı tək gedir,
İstəyirəm evlərinə ötürəm.
Hansı qüvvə ürəyimi titrədir,
Ancaq ona "sağ ol" deyib ötürəm.

Deməyin ki, nağıl açıb sevgidən,
Unutmuşam nədir bilik, imtahan.
Ya geciksəm, ya dərsimi bilməsəm,
Hamudan çox utanıram o qızdan

Qadın ürəyi

Necə rəhmliyə, necə amansız,
Necə mehribandır qadın ürəyi!
Sən onu sındırsan, bil ki, a qansız,
Ağlayan kamandır qadın ürəyi.

Güldürsən, ömürlük səadətindir,
Söndürsən, yanmağı bir də çətindir,
O, əsl qayğının, məhəbbətidir,
Sevənsən zindandır qadın ürəyi.

Daşı da əridər, daş da olar o,
Əriyib gözlərdə yaş da olar o.
Bahar da olar o, qış da olar o.
Damladır, ümmandır qadın ürəyi.

Onunla dünyadır sənə qəfəs də,
Onsuz heç yaşama bu torpaq üstə.
Sevən bir ürəyə axır nəfəsdə,
Ən gözəl dərmandır qadın ürəyi.

Onu alçaldan da,
ucaldan da biz,
Dərd verib vədəsiz
qocaldan da biz.
Qədrini biləndə
bu cahanda biz,
Həmişə cavandır
qadın ürəyi.

Cavidin məzarı

Qəlbimizdə xəlqəti
Çəkdi ahu-zarını,
Səsinə həsrət qaldıq
Şairlər yığnağında,
Yağdan gizlədib
Onun söz gülzarını,
Şerini pıçıldadıq
Dodaqaltı, xəlqəti.
Axır ki, itkin saldıq
Bu qorxu azarını,
Yıxdıq qəmin, həsrətin
Quşqonmaz hasarını
Ölümünə qol çəkən
Rütbəli alçağın da,
Alçağa yançağın da
Bağladıq bazarını.
Biz də qeyrətə gəldik
Dünyanın düz çağında
Qırx il donub buzlayan
Cavidin məzarını
İsidib nəfəsimizlə
Əritdik buz qarını.
Hər çiçəyin telində,
Hər gülün saçağında,
Hər ürəkdə bəslədik
Onun ləlzərinə.

Şövkət Ələkbərovaya

Oxudun "Qarabağ şikəstəsini",
Ürəyim alışıb, yandı közümə.
Yağdırdım başıma gül dəstəsini,
Döndü geniş salon Cıdır düzünə.

Mən bir uşaq oldum, sən də bir cavan,
Təzədən yaşadıx xoşbəxt ömrünü.
Ordan Vaqif gəldi, burdan Natəvan,
Çatdı Qarabağın toy-bayram günü!

Uşaq və dəniz

Gün çıxır, od tutub yanır üfüqlər,
Dəniz də qızınır göyün odundan.
Qızıl balıq kimi qızıl şəfəqlər
Üzür ləpələrin göy qanadında.

Qızarmış oğlumun gül yanaqları,
Bu gözəl səhnədən o göz çəkməyir,
İstəyir yerisin sulara sarı,
Ləpə iməkləyir, o iməkləyir.

Xurmayı saçını dağıdır külək,
Qəlbinin inadı oxunur üzdən.
Bir istək aparır, onu bir istək:
Qızıl şəfəqləri alsın dənizdən.

Güclənir, hay salır bu an ləpələr,
Qoparmaq istəyir o, duran yeri.
Sahilə şir kimi cuman ləpələr,
Sahildən quzutək qayıdır geri.

Qıvrıla-qıvrıla cumur təzədən,
Tumbul əllərində sıxılıb qalır.
Elə bil yorulub mübarizədən,
Sular ayağına yuxılıb qalır.

Xəzər çimərliyində

Nədir ürəyimi burda incidən?
- Çimərlik qapqara, sahil natəmiz.
Xəzəri ayırmaq olmaz zəncidən.
Bu mavi dənizdir, ya Qara dəniz?

Hər ləkə qonanda sular qabarıq,
Mazutlu div kimi pəncələşir.
Zəncilər Bakıda gəlib ağarır,
Biz burda qaralıb zənciləşirik.

Bəzən gültək solar acı bir sözdən,
Ağlayar xəlqəti, gülsə də üzdən.
Bəzən uşaq kimi ən ürəksizdən,
Məhəbbət umandır qadın ürəyi.

Bir namərd əlindən zəhər içəndə,
Keçirər ömrünü o, yas içində.
Bəzən ən qiymətli libas içində
Nalədir, fəğandır qadın ürəyi.

Ömrə zinət verən, səadət quran,
Kişi ürəyini nurla dolduran.
İsməti bir nəslə göyə qaldıran,
Eşqə hökmrandır qadın ürəyi.

Sənsiz əl çəkərim arzudan, kamdan.
Nə çıxar sevgisiz – sənsiz ilhamdan?
İncitsən dövrəmə,
Tofiq Bayramdan
İncimə, amandır, qadın ürəyi!

Səttar möcüzəsi

Şərinə hər yerdə tərif, söz olub,
Rəqibin az olub desəm, düz olmaz.
Neçə siyahıdan adın pozulub,
Tarixə yazılan heç vaxt pozulmaz!

Məcnunu olduğun təbiət kimi,
Xalqın ürəyində sən dahiləşdin.
Bütün paxıllara bir ibrət kimi
Rəqiblər kiçildi, sən dahiləşdin!

Bu dilsiz ağaclar necə oxuyur?
Necə sair deyir bu lal qayalar?
Nə gözüüm yorulur, nə könliüm doyur,
Dil açıb danışır rənglər, boyalar.

Rəssamlıq ilahi vergiydi səndə
Bəs necə oxutdun güllü, çiçəyi?
Görünüür, üç ürək varmış səndə:
Füzuli, Üzeyir, Səttar ürəyi.

Nadin QORDİMER
(Cənubi Afrika Respublikası)

Təsadiif onları eyni vaxtda, məhkəmənin üçüncü günü qarşılaşdırmışdı. Hər ikisi Ali Məhkəmənin binasında pillələrlə aşağı enirdi. İclasın ilk günü qələbəlik vardı, çoxları məhkəməyə ona görə gəlmişdi ki, müttəhimlər kürsüsündəki bu qərribə adamları öz gözləri ilə görsünlər. Bu necə olur axı? Azadlığı təbliğ edən fikirlərə görə, hər şeydən vaz keçib həbsxanaya seçəsən! Ertəsi gün gələnlərin sayı kaskin azaldı, yalnız hövsələsi çatanlar iclasın sonunadək qaldı.

O, jurnalistə, ya da hansısa əcnəbi ölkənin insan hüquqları üzrə müvəkkilinin köməkçisinə bənzəyirdi. Adətən, belə köməkçinin vəzifəsinə adı qara siyahıya düşmüş ölkələrdə siyasi proseslərin gedişinə "nəzarət" daxildir. Əynində qərribə tərzdə tikilmiş velvet kostyum vardı. Amma ağzını açıb danışmağa başlayan kimi bilirdi ki, yerli adamdır. Bunu daha çox ləhcəsi, işlətdiyi sözlər büruzə verirdi: "Sadəcə, xəbərsizəm... Bu, hələ kinodur! Heç bir-iki saat keçməyib – elə bil məni yapışqanlı kağız rulona qoyub büküblər... nəse anlaşılmaz bir şeydir..."

Qadın isə başqa aləm idi. Rəvan nitqi, mədəni davranışı ilə evdə tikilmiş ucuz paltar vəhdət təşkil edib konkret bir obraz yaradırdı. Bu obraza yoqa mərkəzində, təbiəti mühafizə cəmiyyətində, dizayn studiyasında rast gələ bilməzdin. Dərhal görünürdü ki, qadın kasıbdır, itirməli heç nəyi yoxdur. Taxdığı yeganə zinət əşyası dəvəqəşu yumurtasının xırda yumru qabıqlarından düzəldilmiş boyunbağı idi. Onu boynuna elə sıx dolamışdı ki, başını tərpəndəndə damarları görünürdü. Söhbət əsnasında belə ifadələr işlədirdi: "Vəkillərin adı taktikasızdır, buna artıq əmin olmuşam... Məhkəmənin əvvəlində vəkillər bir-birini çəşdirməyə çalışır..."

Həftəsonu, nahar fasiləsində onlar birlikdə kofe içməyə getmişdilər. O, məhkəmə prosesi barədə bir neçə sadələh irad bildirdi, amma bunu elə dedi ki, sanki söylədiklərinə özü də inanırdı. İttiham tərəfi niyə o şahidləri çağırır ki, onlar bilavasitə rejimi günahlandırır? Deyirlər ki, rejim onların ruhunu, əzmini ayaqlar altına atır, əl-qol açmağa, azad nəfəs almağa imkan vermir. Bəyəm, belə deməklə onlar müdafiə tərəfinin dəyirmanına su tökmür? Axı, söhbət vicdan cinayətindən gedir.

Qadın xovlu xalçaya bənzər sıx saçları olan başını buladı.

- Nəticə çıxarmağa tələsməyin. Bununla inam qazanmaq istəyirlər. Yəni, bizi müttəhimin taleyi maraqlandırır, onun niyə belə dediyini, bu əməlləri niyə törətdiyini başa düşürük. Müdafiə tərəfi isə bütün bunları inkar edir. Hər şey göz qabağındadır.

- İndi, hə. – O, qımuşdı, elə bil özü özünə gülürdü, - Səfərdən əvvəl, siyasətlə... daha doğrusu, fəal siyasətlə maraqlanmırdım. Amma qayıdandan sonra...

Qadın söz atdı:

- Səfər uzun çəkdi?

- Təxminən beş il. Əvvəl reklam işi... Sonra kompüterlər... – cümlələr arasındakı pauzalar onun bu sahələrə sönlük marağını nümayiş etdirməli idi. - Qəflətən, iki il əvvəl, ev üçün burnumun ucu göynədi, niyəsini bilmirəm. Elə burda da eyni işi görürəm – bu il universitetin nəzdindəki biznes məktəbini bitirmişəm, indi anlamağa başlayıram ki...deyə-sən, bu, "bəzi məsələlər"ə aiddir...

Qadının qashları dartılmışdı, ağız da açıq qalmışdı. Bu, o demək idi ki, müsahibini diqqətlə dinləyir. Kişi sözünə davam etdi:

- Başa düşürəm ki, dediklərim inandırıcı görünmür. Amma siz, hadisələrin seyrçisinə bənzəmirsiniz...

Qadın arıq, uzun əllərini kofe içdikləri stolun üstündə qoymaq üçün yer tapmırdı.

- Niyə belə düşünürsünüz?

- Dərhal görünür ki, bu işdə hamıya dərs verərsiz... Yoxsa... hüquq elmini öyrənirsiniz?

- Mən? Yox... – Qadın qəhvədə bir-iki qurtum içdi, onun şübhələrini dağıtmağa çalışdı. - Qiyabi institutda işləyirəm.

- Təhsil alırsız?

- Təhsil verirəm. Ömrümdə görmədiyim adamlara.

- Qərribədir. Məncə, siz canlı ünsiyyəti sevən adama bənzəyirsiniz.

Bayaqdan qadının nəzakət xatirinə göstərdiyi maraq daha isti münasibətlə əvəz

olundu, bu sə-

bə b d ə n

də so-

ruşdu:

- Deməli, Londonda çatışmayan elə bu imiş? Canlı ünsiyyət?

Həmin gün o, özünü təqdim etdi: Derek Feltermen. Bu, əsl adı idi. O, həqiqətən, ömrünün beş ilini Londonda yaşamışdı, əvvəlcə reklam şirkətində, sonra isə kollecdə proqram təminatını öyrənmişdi. Elə o zaman da səfirliyin işçisi tərəfindən xüsusi xidmət orqanı ilə əməkdaşlığa cəlb olunmuşdu. Səfirliyin həmin əməkdaşı diplomat adı altında işləyən casus idi.

Allah bilir, onlar casusluğa namizədləri hansı meyarlarla seçirlər. Bu informasiya çox gizlidir. Əgər sizdə bu sahəyə cüzi həvəs və bacarıq varsa, onu ətrafdakılardan, hətta özünüzdən də gizlətməyə çalışsanız belə, casusluğa yararlığınız orqan əməkdaşının gözümdən qaçmayacaq.

Onu casus kimi mühacirlərin arasına göndərmədilər: yeni casus "ləkələnməməli" və Vətənə qayıdib sahil kənarında yerləşən sakit şəhərdə, daha doğrusu, universitet şəhərciyində kök salmalı idi. Sonra onu şimala, ölkənin mədəni sənayesi mərkəzinə yolladılar. Burda kommersiya şirkətlərindən birində işə düzəlməli, yeni əməkdaş kimi əlaqələr qurmalı idi. Rəhbərliyi ən adi məlumatlar da maraqlandırır. Ona görə də, yeni əməkdaş mədəniyyət mərkəzinin iclaslarına gedir, piketçilərlə söhbət edir, siyasi məhkəmələr zamanı zalda əyləşənlərlə ünsiyyət qururdu. O, ətrafdakı adamları özünə cəlb edib, şirin söhbət aparmağı bacarırdı. Rəhbərlik məhz bu cəhətinə görə onu seçmişdi və yeni casusa böyük ümid bəsləyirdi. Bir üstünlüyü də vardı: bənzərsiz təbessümü, qonur gözlərinin parıltısı ilə qadınları ovsunlaya bilirdi.

Qadın əvvəlcə onu zərif cinsin nümayəndəsi kimi maraqlandırmışdı, amma polis idarəsində saxlanılan qovluqdakı sənədlərə baxanda gördü ki, qadın ev dustaqlığında olan rəfiqəsinə gizliclə baş çəkib və buna görə də üç ay həbsdə olub. O, bildirdi ki, adı Elidir: Elison Ceyn Ross.

Feltermen şənbə günü axşam onu teatra dəvət eləmişdi. Amma qadın həmin gün evdən-əvə

köçməyə hazırlaşır-

di. Hətta u t a n a -

u t a n a -

soruşmuşdu

ki, bəlkə,

k ö n l ü n d ə n

ona kömək et-

mək keçir? O,

danışdıqları vaxt-

da gəldi. Qadın ən

yaxın dostlarını

ona təqdim etdi.

Dostlar da əliboş

gəlməmişdi: biri köhnə yed-

dəkli motosikletlə, digəri resorları

olmayan avtofurqonla gələrək, res-

torandan hazır yeməklər almışdılar.

Köç qayğıları sözün əsl mənasında zəhlətökəndir, bu qayğıları yüngülləşdirmək üçün müsbət enerjiyə, şən əhvali-ruhiyyəyə böyük ehtiyac var. Dostlar da məhz bu "sovqatla" gəlmişdi və ona görə də çoxmənzilli binadan kiçik kottecə köçmək su içmək qədər asan oldu. Kottecin bağçasında yoqa palma ucalırdı, külək qurumuş şaxlarını oynatdıqca, səsi ətrafa yayılırdı.

Bir ay sonra onlar elə bu nağılbənzər ağacın altında ilk dəfə bir-birlərinə sarıldılar. Məhəbbət dünyasının sevgi cığırında yalnız ikisi əl-ələ tutub yanaşı gedə bilirdi - başqasına burda yer yox idi. Aralarında məhəbbət günəşi doğmağa başlayanda, hələ intim münasibətdən əvvəl, qadın öz keçmişini onun qarşısına süfrə kimi sərmişdi. O, hətta üç ay həbsdə yatmağından da danışmışdı. Amma ucundan-qulağından - məsələn, məhbəslərin dezinfeksiya edilmiş yataq ağlarından gələn dərman iyi, yaxud həbsxana nəzarətçisinin pişiyindən. Sən demə, bu pişik də öz sahibini birlikdə kameralara baş çəkirmiş. Qadın ondan keçmiş sevgiləri barədə bir kəlmə də soruşmurd, amma o özü ara-sıra ötən illərə baş vurub həyatındakı qadınlardan danışdı. Günlərin birində, əlverişli məqamda, qadın heç sıxılmadan, küskünlüyünü bildirmədən başına gələn daha bir əhvalatı söylədi: üç il bir kişi ilə sevişib, sonra həmin adam öz arvadının yanına qayıdıb, o isə bir il sərəsər tək-tənha, kişisiz ötüşüb. Amma son vaxtlar şeytanın qıçını qırıb, bir-iki nəfərlə ötəri münasibəti olub.

- Bəzən köhnə dost qəfildən sənəin ən yaxın adamına çevrilir, elə bil onun yenidən kəşf edirsən. Amma bir səhər oyanıb görürsən ki, yanılmısan, heç nə dəyişməyib, o, elə əvvəlki adamdır.

- Dostlara böyük önəm verirsən, hə? Demək istəyirəm ki, hamımızın dostu var, amma sən... Onlara görə canından keçməyə hazırsan. Düz demirəm?

O, alınını örtən buruq tellərini yana elədi, üzündəki çillər həbsxanada keçirdiyi üç ayın xatirələri kimi al yanaqlarında əriyib itdi.

- Onlar da mənim üçün canlarını qurban verməyə hazırdılar.

- Mən deyərdim ki, bu, dostluq yox, qardaşlıqdır. Yəni əsl sərəvətdir.

Qadına elə gəldi ki, qarşısındakı adam pəncərədən həyətdəki uşaqların top qovmasını hərisliklə izləyən balaca oğlana bənzəyir. Əyilib onun gözümdən öpdü. Əvvəllər heç vaxt belə öpməmişdi: növbə ilə, hər iki gözümdən.

Qadın kişiyə görə bütün dostlarından uzaqlaşmışdı. Kişi bu dostların cərgəsində xüsusi yer tutmaq istəyirdi, amma adətən, başlanğıcda sevgililər hamudan uzaq durmağa can atır. Təbii ki, bu ənənəni pozmaq düzgün olmazdı. Görünür, Feltermen özünə yaxın dostlar qazanmağa macal tapmamışdı: ömrünün beş ilini xaricdə, sonra isə iki il sahil kənarında kiçik şəhərdə yaşamışdı.

O, elə əyləncələr təşkil edirdi ki, qadın bunları yalnız uşaqlıqda görmüşdü: su xizəyi sürmək, qayaya dırmanmaq, xalq teatrının tamaşalarına getmək. Qadın isə bu əyləncələr zamanı ona sanki mədəniyyət öyrədirdi, özü də bunu təmənnasız, pafoslu sözlər demədən edirdi.

Qadın diskotekaya getməyi xoşlamırdı, amma bir dəfə kişiyə belə bir şans düşdü: qadının ağı və qaradərili dostları ilə tanış oldu. Bundan sonra kişi onu özü ilə diskotekaya apara bilirdi. Qadın elə gözlə rəqs edirdi ki! Qaradərili dostları ona musiqinin ritmini duymağı, bədəni ritmə uyğun hərəkət etməyi öyrətmişdilər. İlahi, rəqs zamanı qadın necə də çilgün, füsunkar görünürdü.

Kişi onun rəqsini masa arxasından qalxmadan, kokteyl içə-çə izləyirdi. Qadın arabir onun masasına yaxınlaşıb, əlindəki sinidə içki və qəlyanaltı gətirirdi, gözləri də gəl-gəl deyirdi. Bir neçə aydan sonra kişi onun dostları münasibətindəki incəlikləri safçürük etməyi öyrəndi. Məsələn, eləsi vardı ki, qanuna görə, qadın onunla ünsiyyət qura bilməzdi: üç ay həbsxanada yatmasına səbəb olmuş qadının adı bu siyahıda birinci idi.

Amma getdikcə ürəkləndirdi və sevgilisi üçün hərdən az da olsa, təhlükəli sayıla biləcək məqamlar yaradırdı. Özü də kənardan baxıb onun "bəzi məsələlər"ə marağınındən dərəcəsinə müəyyən etmək istəyirdi: doğrudanmı onun Vətənə dönməsində həmin bu "bəzi məsələlər" əsas rol oynayıb?

Qadından, hətta bir gecəlik belə ayrılmaq, onun üçün getdikcə çətinləşirdi. Külək həmişəki kimi yoqa palmanı əsdirir, kişi də ətrafa yayılan bu səsküyn altında görüş yerini tərək edirdi. Onun evi iş otağına çevrilmişdi, burdakı əşyaların heç birindən istifadə etmirdi. Lazım olan şey yalnız stul və üzərini toz basmış masadakı yazı makinası idi. Raportları burda yazırdı. Bəs harada yazsın, kottecdə?

Qadın əvvəlkindən fərqli olaraq, indi daha tez-tez həbsxana həyatından söz açırdı, belə söhbətlər üçün bəhanəni də özü tapırdı. O, qaralıq otaqda kişinin ağışına girmişdi. Burda onu güdmürdülər, dinləmə cihazları ilə söhbətlərinə qulaq asırdılar, bununla belə əsas məsələni – həbsinin səbəbini açıb söyləməyə cürət etmirdi. Elə bil ağgözlüklə gözləyirdi ki, kişi parolu söyləsin.

Parol – kişi onu bilmirdi. Bu şərti signalı ona deməmişdilər.

Nəhayət, ağına gəldi və parolu özü tapdı:

- Məni qoyublar ki, səni güdüm.

Qadının qorxudan gözləri bərəldi, sifəti ölümlə təhlükəsi ilə üzleşmiş, yumurlanıb hələ tikanlarını çıxarmağa macal tapmamış kirpinin üzünə bənzədi. Amma bir göz qırpmında hər şey dəyişdi və sifətinin ifadəsi əvvəlki halına döndü. Kişi başına silah dirənmiş adam kimi üzünü çevirdiyindən bunları sezmədi.

Qadın çarpayı boyunca sürünərək ona çatdı, kişinin başını əlləri arasına alıb sinəsinə sıxdı.

Tərcümə etdi:
Fərhad FATEH

Bu səhifəni uşaqlar, yeniyetmələr üçün hazırlamışıq. Amma bu, heç də o anlama gəlməsin ki, səhifəmizi oxuyarkən böyükələr nəyə öyrənməyəcək. Mütləq öyrənəcək. Çünki elm öyrənmək, savad almaq insanın əbədi, həmişəcavan arzularındandır. Bəşəriyyət zaman-zaman adamları iki yerə bölüb: savadlılara və bisavadlara. Bütün sivilizasiyalar ona görə sivilizasiya olub ki, içindəki savadlı kəsim, düşünən insanlar artıb, fərqli bir mədəniyyət yarada bilib. Müasir dövrdə elmə, biliyə can atmaq daha vacibdir, çünki dünənə kimi qarşımızda bir sirr olaraq qalan çox mətləblər artıq çözümlə-çözümlə gedir, bildiklərimiz artır, bilmədiklərimiz azalır. Amma nə qədər öyrənsək də, bilmədiklərimiz bildiklərimizdən qat-qat çox olaraq qalacaq. Səhifəmizi müntəzəm izləsəniz, minlərlə müəkkəb sualın sadə cavabını tapacaqsınız. Bu mətləblərin əksəriyyəti ilə orta məktəbdə rastlaşmışıq, amma, təəssüf ki, dərslərimizin, nədənsə, həmişə qəliz olan elmi dili ucbatından çox şey əxz edə bilməmişik. Biz heç də o iddiada deyilik ki, "Hər suala bir cavab" rubrikamızı izləyə-izləyə savadlanacaq, alim olacaqsınız. Məqsəd uşaqlarımızın dünyagörüşünü genişləndirmək, onları həmişə diqqət mərkəzində olan maraqlı həmsöhbətə çevirməkdir.

İlqar ƏLFİ

Peyvəndi ilk dəfə kim edib?

Bir dəfə, 1768-ci ildə qlosterşirli bir həkimin yanına məsləhət üçün bir gənc südsatan qız gəlir. Söhbət əsnasında o zamanlar hamıda dəhşət hissi doğuran çiçək xəstəliyindən söz düşür. Südsatan qız deyir ki, onun çiçək tutmaq ehtimalı yoxdur, çünki bir dəfə inək çiçəyinə yoluxub. Bu xəstəliyin də əsas simptomları elə çiçəyinki kimi idi, amma ondan qat-qat yüngül olurdu. Qızın sözləri bu söhbətdə iştirak edən, tibb ixtisası üzrə təhsil alan gənc Edvard Cennerin diqqətindən yayınmır.

Ağlına indicə gələndə onun bütün beynini işğal edir. Diplom alandan sonra o, 1773-cü ildə Qlostershirdəki kiçik bir kəndə artıq həkim kimi qayıdır. Orada ömrünün düz iyirmi ilini işdən sonra müxtəlif sınaq və təcrübələrə həsr edir. O, aydınlaşdırır ki, südsatan qız həqiqəti söyləyib – inək çiçəyinə yoluxmuş insanlar çox nadir hallarda əsl çiçək tuturlar.

1776-cı ildə o, bu sahədə özünün ilk təcrübəsini aparır. Təcrübə ondan ibarət idi ki, həkim adamları onların bədənində çiçək xəstəliyinə qarşı müqavimət yaranması üçün inək çiçəyinə yoluxdururdu. 1798-ci ildə o, ən məsuliyyətli təcrübəsini aparır: əvvəlcə dörd uşağa inək çiçəyi, sonra da əsl çiçək yoluxdurur və onlardan heç biri bu dəhşətli xəstəliyə tutulmur.

Vaksinasıya, yaxud peyvənd o zamanlar üçün bu xəstəlikdən qurtulmağa imkan verən nəhəng ixtira idi. İlk dövrlərdə vaksinasıyanın düşməni dostundan çox idi, lakin axırda bu üsul o qədər geniş yayıldı ki, hətta bizim zamanlarda belə inkişaf etmiş dövlətlərdə xaricilərin ölkəyə gəlişinə yalnız bütün peyvəndlər olunan sonra icazə verilir.

Sovet İttifaqında səhiyyə tam pulsuz olduğu üçün peyvənd də həm pulsuz, həm də icbari idi. Məhz bu səbəbdən o vaxt SSRİ-də bir çox yoluxucu xəstəliklərin kökü qısa zamanda kəsilmişdi.

Kişilər tüklərini nə zamandan qırmağa başlayıblar?

İnsanlar müxtəlif üsullarla saçlarına düzən verməyə lap qədim zamanlardan başlayıblar. Zaman keçdikcə kişi və qadınlar üçün saç düzümünün əhəmiyyətinin necə dəyişdiyini izləmək də çox maraqlıdır. Dünyanın müxtəlif guşələrindəki ibtidai qəbilələrdə növbə-növ saç düzümü olub ki, onların hər birinin öz mənası vardı. Çinlilər lap qabaqlar saçlarını başın ortasına yığardılar. Lakin ölkəni mancurlar istila edəndə çinliləri məcbur etdilər ki, onların qul olmalarının təsdiqi kimi, hörük saxlasınlar. Tədricən, bu saç düzümü bütün çinlilər arasında yayıldı və uzun müddət onların özünəməxsus bir ənənəsi kimi yaşadı.

Hər suala

Taxt-taca I Yakov çıxandan sonra isə kişilər yenə uzun saç saxlamaq həvələrini büruzə verdilər.

Fransada XIV Lüdvik zamanında bütün fransız əsilzadələri pariklərinin uzunluğu, saçlarının daha səliqəli burulması məsələsində sanki bir-birləriylə bəhsə girmişdilər!

Saç dəbi gah bu, gah da başqa istiqamətdə düz XIX əsrdə dəyişdi, axırda kişilər üçün birdəfəlik qısa saç saxlamaq dəbə minidi. Bu münasibət 1950-ci illərin axırlarında, rok musiqisinin dəbə minməsi və o vaxtın yeniyetmələri üçün pərəstiş, təqlid obyektinə çevrilən "The Beatles" qrupunun səhnəyə uzun saçla çıxmasından sonra bir də dəyişdi. Amma bu proses də uzun sürmədi və faktiki olaraq, 80-ci illərin əvvəllərindən etibarən kişilər yenə qısa saç düzümünə qayıtdılar.

Bu gün bəzi Avropa ölkələrində hakimlər və vəkillər məhkəmə proseslərinə uzun pariklərdə çıxırlar, amma bu sadəcə, peşə etiketinin qəribəliklərindən bəhsə qa bir şey deyil.

Almanlar bu raketlərdən İkinci Dünya müharibəsi zamanı İngiltərənin bombardmanında istifadə etdilər.

Müharibədən sonra kosmik texnika üzərində iş, əsasən SSRİ və Birləşmiş Ştatlarda aparılırdı. Bu iki dövlət dünyada hakim mövqə qazanmaq üçün öz rəqabətlərini kosmosda da davam etdirirdi. Amerikanın daha geniş maliyyə imkanlarına baxmayaraq, kosmosa qalxmaq üzrə yarışı SSRİ-nin udduğunu söyləsək, yaqın ki, yanılmarıq.

1957-ci ildə SSRİ kosmosa yerin ilk süni peykini çıxardı.

1959-cu ildə daha bir sovet raketini Aya qalxdı.

1961-ci ilin 12 aprelində isə ilk sovet kosmonavtı Yuri Qaqarin kosmosa uçdu və planetimizin başına bir dövrə vuraraq sağ-salamat yerə endi.

İlk dəniz quldurları nə zaman yaranıb?

Dəniz quldurları, yaxud piratlar artıq neçə min illərdir ki, var. Hətta qədim yunan və roma gəmiləri də Egey və Aralıq dənizlərində dəniz quldurlarının hücumlarına məruz qalırdılar. Piratlar o qədər qüdrətli idilər ki, bir zamanlar indiki Türkiyə ərazisində özlərinin dövlətlərini də yaratmışdılar. Onları darmadağın etmək üçün romalılar eramızdan əvvəl 67-ci ildə xüsusi ekspedisiya təşkil etməli olmuşdular.

Dünyanın ilk kosmonavtı kim olub?

Planetlərarası səyahət ideyası çoxdan yaranıb, amma yalnız son 50-60 ildə kosmonavtika bir reallığa çevrildi. Hələ 1903-cü ildə rus alimi Tsiolkovski kosmik fəzanın tədqiqatı üçün raketlərdən istifadəni təklif etmişdi, Çünki raketlər hava şəraitindən asılı olmayan raket mühərrikləri ilə hərəkətə gəlirdi. Onun daha bir qiymətli təklifi raketlərdə maye yanacaqdan istifadə etmək olmuşdu, çünki bərk yanacaq raketlərin dartma gücü çox az idi və onlarda yanacaq sərfiyyatını nəzərdə saxlamaq daha çətin olurdu.

1926-cı ildə amerikalı Qoddard müasir tipli, maye yanacaq ilə işləyən ilk raketini havaya buraxdı. Lakin bu sahədə ən ciddi iş Almaniyada gedirdi və bunun nəticəsində maye yanacaq ilə işləyən məşhur "Fau-2" raketləri yarandı.

Piratlığın ən geniş yayıldığı dövr 1300-1800-cü illər arasına təsadüf edir. Dəniz quldurları Şimali Afrikanın Mərakeş, Əlcəzair, Tunis və Liviya kimi ölkələrinin limanlarında məskən salmışdılar. Onlar Aralıq dənizində üzən Avropa gəmilərini tutaraq qarət edirdi, sərnəşinləri, dənizçiləri əsir götürərək ya qul bazarlarında satır, ya da əvəzində fidyə alanadək saxlayırdılar.

Piratların dənizlərdə ağalığı düz 1830-cu ilə – Əlcəzairin fransızlar tərəfindən istilasınaqədər davam etdi. Sonralar ingilis və fransız donanmalarının güclənməsi ilə dəniz quldurlarının hökmranlığına son qoyuldu.

O zamanlar piratlara həm də "bukandır" deyirdilər. Bu ad XVI əsrin sonları, XVII əsrin əvvəllərində İspaniya Meynində fəaliyyət göstərən dəniz quldurlarına aid edilirdi.

Əvvəllər "İspaniya Meyni" ərazisi Mərkəzi və Cənubi Amerikanın Qərabi dənizi hövzəsi sayılırdı. Bukanirlərin zamanında isə bu ad bütün Qərabi dənizə aid edilirdi. Bukanirlər adı dənizçilər, müxtəlif ölkələrdən qaçqın düşən insanlar idi. Onlar Şərqi Hindistanın ada və limanlarında yığırdılar. Bu adamlar vəhşi heyvanları ovlayır, onları "bukan" adlanan xüsusi qurğularda hisə verir, sonra da ya dənizçilərə, ya da tacirlərə satırdılar. Bukanirlərin adı da elə ordan yaranmışdı.

Dəniz quldurları tez-tez qarət etdikləri qızıl-gümüşü, daş-qaş müxtəlif yerlərdə gizlədir və bu xəzinələrinin yerini kimsəyə söyləməz. İndiyədək çoxları inanır ki, Amerikanın Florida və Texas sahillərində hələ aşkarlanmamış xəzinələr çoxdur.

Ananas nədir?

Yəqin ki, ananasa baxanda qarşınızda bir dənə meyvə olduğunu düşünürsünüz. Əslində isə ananas bir meyvə deyil, bir-birinə sıxılmış çoxlu meyvələrdir. Bu xırda meyvələrin hər biri ayrı-ayrılıqda balaca cənnət almasını (ona mürəbbə alması da deyirlər) xatırladır. Fikir verməyinizə, ananasın ortasında bir sətəzə qoşulur, xırda meyvələr də həmin zoğun üzərində qərar tutur. Amma bizim gördüyümüz iri ananasın quruluşu çox yekə şam qozasını xatırladır.

İspanlar ananası ilk dəfə Cənubi Amerikaya səyahətləri zamanı görüblər və bu qərabi meyvəni Avropaya gətiriblər. Zəngin avropalılar isə o vaxtdan bəri ananası özlərinin şəxsi bağlarında, istixanalarda yetişdiriblər və bu o zamanlar üçün, bəlkə də, ən nadir və qiymətli meyvə sayılıb. Lakin gəmiçilik inkişaf etdikcə tropiklərdə yetişdirilən meyvələr ticarət məqsədiylə Avropanın nisbətən soyuq ölkələrinə də gəlib çıxdı. Müasir zamanda ananas artıq çox yerdə bitir: Florida, Şimali Afrika, Havay adaları, Azor adaları, Avstraliya...

Sizcə, ananas boyda meyvənin ağacı nə boyda olar? İndi çoxunuzun gözləri qabağında, yəqin, azı 15-20 metrlik palmalar canlanır... Amma elə deyil, çünki ananas ağacda yox, hündürlüyü bir metrə yaxın kollarda bitir və ilin istənilən fəslində meyvə verir. Bitki yetkinlik çağına çatanda onun gövdəsinin aşağılarından yeni pöhrələr çıxır və onlar da məhsul verir. Bir ananas kolu uzun illər məhsul verə bilər. Ananasın yarpaqlarından alınan lifdən parça da toxuyurlar.

Ananası toxumdan bitirmək çox çətindir. Onu adətən, pöhrələri vasitəsilə çoxaldırlar. Cavan pöhrələr özünü ən yaxşı qumlu torpaqlarda tutur. Bitkini həm ifrat istidən, həm də soyuqdan qorumaq lazımdır.

Kələmin vətəni haradır?

Kələm çox qədim bitkidir, ondan yemək üçün yararlı olan bir xeyli bitki törəyib və onların sırasında elələri də var ki, kələmə aid olduğu qətiyyətlə ağılınıza gəlməz! Min illər qabaq kələm gərəksiz bir bitki idi və Avropanın bütün dənizkənarı ərazilərində bol-bol bitirdi. Onun sarı çiçəkləri, bürüşük yarpaqları vardı. Amma bu yabanı əcdaddan yüz əllidən artıq mədəni bitki törədi.

Onların arasında ən çox tanınanı adı kələm, yem kələmi, Brüssel kələmi, gülkələm, brokkoli və kolrabi adlanan kələm növləridir. Adı kələmin bir mərkəzi zoğu olur və onun ətrafında bir-birinə möhkəm sıxılmış iri yarpaqlar bitir. Qırmızı və ağ kələmin yarpaqları hamar olur. Təzə ağ kələmi həm çiy, həm də bişmiş şəkildə yemək olar.

Yemkələmi isə özünün yabanı əcdadına daha çox bənzəyir, çünki onun yarpaqları bir-birinə sıxılmaz və çox yekə olur. Brüssel kələmi isə həm ağ kələmə, həm də yemlik kələmə bənzəyir.

Gülkələmdə isə yarpaqları deyil, incə qoxusu olan çiçək qönçələrini yeyirlər. Bu qönçələrdə bitkinin ətli, bərk hissəsi və onların ətrafında cəmi bir neçə yarpaq olur. Gülkələm yetişdirmək çox çətin olduğundan italyalılar onun daha bəsit formasını – brokkoli kələmini yetişdiriblər.

Kolrabi kələminin isə zoğlarında, lap torpağa yaxın yerdə girdə düyünləri olur. Bitki cavan olanda bu düyünlər də incə və çox yeməli olur, onlardan cürbəcür xörəklər bişirirlər.

Qarpız harda meydana gəlib?

Qarpız-yemişi sevməyən adam, yəqin ki, yoxdur. Amma, bəlkə də, bilmirsiniz ki, bu gözəl nemətlər insanları neçə minillərdir ki, sevindirir! Qarpızın da, yemişin də vətəni Asiyadır – orda bu giləmeyvələrin yabanı növlərinə hələ də rast gəlmək mümkündür. Çox ola bilər ki, bu meyvələr min illər qabaq dünyaya da elə oradan yayılıb.

Qarpız hələ qədim misirlilərdə ləzzətli nemət sayılırdı. Qədim romalıları və bəlkə də, lap elə yunanları da qarpızı elə bizim qədər sevirdilər. Amma bizim zamanımıza nisbətən yaxın olan dövrləri götürsək, deyə bilərik ki, təxminən 300 il qabaq onu Fransada yetişdirməyə başlayıblar. Bir şeyi də diqqətinizə çatdırmaq ki, qarpız-yemiş də xiyar və balqabaqların mənsub olduğu bitki ailəsinə aiddir. Bütün bu nemətlər mülayim iqlimdə, çürüntüsü bol olan az gilli torpaqlarda yetişir. Daha soyuq yerlərdə bu bitkiləri istixanalarda əkilir. Bütün qarpızlar və yemişlər iki əsas bitkidən törəyib. Yemiş və qarpız lap əvvəllər Cənubi Asiyada bitirdi. Lakin yüzillər ərzində onlar çox yerə yayıldı və indi həm qarpızın, həm yemişin xeyli növü var.

Bal toplamağa nə vaxtdan başlayıblar?

Bal ən ecazkar təbii nemətlərdəndir. İnsan lap qədim zamanlardan baldan istifadə edib. O vaxtlar şəkərin yeganə mənbəyi bal idi. Qədim zamanlarda baldan daha çox müalicə məqsədi ilə istifadə edilirdi: ondan alkoqollu içkilər düzəldirdilər, hərədən şərəblə balı qarışdırırdılar. Misirdə bal meyvələrin mumiyalanmasında zəruri vasitələrdən sayılırdı.

Qədim Hindistanda meyvələri uzun müddət saxlamaq üçün bala yatırır, ondan cürbəcür yeməklər bişirirdilər. Bal İncil, Quran kimi müqəddəs kitablarda, qədim yunan müəlliflərinin əsərlərində xatırlanır. Odur ki, baldan istifadənin çox qədim zamanlara gedib çıxmasına şübhə yoxdur.

Bal müasir zamanda da əvəzolunmaz bir nemətdir. O yeməklərə, meyvələrə, şirniyyata bənzərsiz dad verir. Baldan dondurmalarda, körpələrin qidalanmasında istifadə edirlər. Bal həm də tibbi nöqtəyə nəzərdən insanın immunitetini yüksəldən, orqanizmin mikroelementlərə ehtiyacını tam təmin edə bilən əvəzsiz bir vasitədir. İdmançılar üçünsə ondan gözəl enerji mənbəyi tapılmaz.

Balın daha bir diqqətəlayiq cəhəti onun dezinfeksiyaedici xassəsidir. Azərbaycanda da hələ çox qədim zamanlardan balın bu xüsusiyyətindən istifadə edilənlər, çətin sağalan yaralara ballı məlhəm çəkərək sağaldıblar.

İndi isə düzəlməsində baldan istifadə olunan, amma heç birinin ağına gəlməyəcək bir-iki məhsulun adını çəkək. Belə ki, demə, bal əl üçün məlhəm, siqaret, antifriz və qolf topalarının istehsalında da kara gəlmiş?

bir cavab

Peredelkinonu yazıçılardan alırlar

Moskva Arbitraj Məhkəməsi bu günlərdə Peredelkino yazıçılar şəhərciyinin Rusiya Ədəbiyyat Cəmiyyətindən (keçmiş Beynəlxalq Ədəbiyyat Fondu) müsadirə olunması barədə qərar çıxarıb.

Məhkəmə qərarında bildirilir ki, əsası 1992-ci ildə qoyulan cəmiyyəti SSRİ Yazıçılar İttifaqının varisi hesab etmək doğru deyil, bununla belə, cəmiyyət rəhbərliyi ittiqaqın əmlakından 15 il qeyri-qanuni istifadə edib, o cümlədən onu icarəyə verib və satıb.

Rusiya Ədəbiyyat Cəmiyyətinin Rəyasət Heyətinin sədri İvan Pereverzin bu iddialarla razı deyil. O, mətbuata açıqlamasında bütün uyğun instansiyalara şikayət ünvanlayacaqlarını deyib. Pereverzinin fikrincə, bu, "rus mədəniyyəti ocağının məhvi" deməkdir.

Peredelkino şəhərciyi 1934-cü ildə - sovet hökumətinin yazıçılar üçün bağ evlərinin tikilməsi məqsədilə torpaq ayırmaq barədə qərarından sonra salınıb. Müxtəlif vaxtlarda Boris Pasternak, Andrey Voznesenski, İlya Erenburq və başqa böyük ədiblər həmin şəhərcikdə yazıb-yaradıblar. Həmçinin Peredelkinoda rus mədəniyyəti təmsilçilərinin ev-muzeyləri və qalereyaları fəaliyyət göstərir.

Selincerin evi hərraca çıxarılıb

ABŞ-in Nyu-Hempşir ştatında yerləşən Korniş şəhərində Cerom Sellincerin evi hərraca çıxarılıb. Yazıçının evi üçün 679 min dollar təklif edən müştəri tapılıb.

Bu evi Selincer 1950-ci ildə, birinci həyat yoldaşı ilə boşandıqdan sonra alıb. Ev hazırki sahibinə 1980-ci ildə satılıb. O, mənzildə Selincerin vaxtından qalma interyeri saxladığını iddia edir.

Evi almaq istəyən şəxslə sənədləşmə ilə bağlı onlayn konsultasiya keçiləcək, eyni zamanda potensial müştəri mənzili virtual şəkildə ziyarət edə biləcək.

Məşhur yazıçı daim təvazökar həyat sürüb. Bu evi o, "Çovdarlıqda uçurumdan qoruyan" əsərinin ona gətirdiyi şöhrətdən gizlənmək üçün sığınacaq yeri kimi almışdı.

ABŞ-in Ohayo ştatında güclü külək çınar ağacını kökündən qoparıb. "The New York Times" xəbər verir ki, bu, "Şouşenkədən qaçış" filmində lentə alınan həmin ağac-"abidədir".

Belə ki, hər il yüzlərlə səyyah bu çınarı görməyə gəlir.

Ağac əvvəllər də əlverişsiz hava şəraitindən ziyan çəkib. Məsələn, 2011-ci ildə tufan çınarın, demək olar, yarısını qorayıb.

Filmin süjetinə görə, baş qəhrəman Endi Dufreyn (Tim Robbins) dostu Redə məktubunu ağacın altında basdırır, Red (Morqan Fri-man) də eyni yerdə həmin məktubu çıxarıb oxuyur. Məktubun mə-nində yazılır: "Yadda saxla, Red, ümid yaxşı şeydir, bəlkə də, dünyada ən yaxşı şeydir, çünki o heç vaxt ölmür".

Rejissor Frenk Darabontun Stiven Kinqin ssenarisi əsasında çəkdi-yi bu film 1994-cü ildə ekranlara çıxıb. "Şouşenkədən qaçış" bu gün də dünya kinematoqrafiyasının ən yaxşı nümunələrindən hesab olunur.

Türkiyənin telenovellaları süjet xətlərinə görə yalnız Amerikadan geridə qalır. Türkiyə seriallarının nüfuzu Meksika və Braziliyanı çoxdan keçib.

Axtarış sistemlərinin statistikasına əsasən, türk seriallarına ən müxtəlif dillərdə baxmaq istəyənlər. Türkiyə Amerikanın son serial kinosənayesi sahəsində ikinci ixracatçıya çevrilib. Bu həm də hər bir seriala xərclənən böyük vəsaitlə bağlıdır. Bəzən bir epizod 35-40 min ABŞ dollarına başa gəlir, türk prodüserləri geyimə, dekorasiyaya, gözəl mənzərələrə və aktyor heyətinə böyük pullar sərf edir.

Dünya ən çox tələb olunan seriallar arasında tarixi mövzuda çəkilən türk filmləri öncül yerdədir.

Hazırladı: RƏBİQƏ

Türk serialları dünyaya meydan oxuyur

Oxucuların nəzərinə

Tərcümə Mərkəzinin nəşr etdiyi (Xuan Rulfo – "Pedro Paramo", Matilda Urrutia – "Pablo Nerudayla yaşanan ömür", "Latın Amerikasının romanı", "Xilas yolunun yolçuları", "Bəşəri poeziya", Ernest Heminqvey – "Qadınınsız kişilər", Akutaqava Rünoske – "Tanrıların istehzası", Jasmina Mixayloviç – "Xəzər dənizinin sahillərində", "Serbcə-Azərbaycanca lüğət", "Sözün Aydını", Oljas Süleymanov – "Az-Ya", "Candles (101 verses)" (şeir antologiyası), "Cəxovdan Markesə qədər", "Modianonun seçilmiş əsərləri", "Boliviya gündəliyi", "Bizim həyatımız - bir şəh damlası" "7 pyes", Nəci Məhfuz - "Bildirçin və payız") kitabları şəhərin aşağıdakı kitab mağazalarından əldə edə bilərsiniz.

- Akadem. Kitab mağazası
- Kitab klubu mağazası
- Akademiya Kitab Mərkəzi
- Kitabevim.Az mağazası
- (28 may metrosu ətrafındakı kitab mağazaları)

"Şouşenk ağacı" qırıldı

